

Witold Filipczak

Sejmiki województwa płockiego w latach 1780-1786

Przegląd Nauk Historycznych 8/2, 23-62

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARTYKUŁY, STUDIA I ROZPRAWY

WITOLD FILIPCZAK

Uniwersytet Łódzki

Sejmiki województwa płockiego 1780-1786

Badania nad życiem sejmikowym Mazowsza nie rozwinęły się jeszcze w sposób satysfakcjonujący. Przed II wojną światową sejmikami gospodarskimi ziemi warszawskiej zainteresował się Józef Rafacz¹. Pionierską rolę odegrała jednak dopiero książka Józefa A. Gierowskiego, która dotyczyła głównie sejmiku generalnego, lecz uwzględniała całokształt życia sejmikowego województwa mazowieckiego². Dla znajomości genezy parlamentaryzmu na tym obszarze ważne były praca Bogdana Sobola i artykuł Stanisława Russockiego³. Anna Sucheni-Grabowska krótko omówiła dzieje sejmiku liwskiego w XVI i XVII wieku⁴. Monograficznego opracowania, autorstwa Jolanty Choińskiej-Miki, doczekały się sejmiki całego Mazowsza w epoce Wazów⁵. Autorka ta zajmowała się również poglądami szlachty różańskiej na politykę wewnętrzną i ze-

¹ J. Rafacz, *Sejmik gospodarski ziemi warszawskiej w latach 1717-1775*, „Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego w Warszawie”. Wydział II Nauk Historycznych, Społecznych i Filozoficznych, t. XXXII, 1939, z. 1-3.

² J. A. Gierowski, *Sejmik generalny księstwa mazowieckiego na tle ustroju sejmikowego Mazowsza*, Wrocław 1948.

³ B. Sobol, *Sejm i sejmiki ziemskie na Mazowszu książęcym*, Warszawa 1968; S. Russocki, *Parlamentaryzm udzielnego Mazowsza*, „Przegląd Historyczny” 1969, t. LX, z. 2, s. 390-402.

⁴ A. Sucheni-Grabowska, *O sejmiku ziemi liwskiej w latach 1542-1695*, [w:] *Między Wschodem a Zachodem. Rzeczpospolita XVI-XVII wieku. Studia ofiarowane Zbigniewowi Wójcikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 1993, s. 29-38.

⁵ J. Choińska-Mika, *Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów*, Warszawa 1998.

wnętrzną Rzeczypospolitą na przełomie XVI i XVII wieku⁶. Mazowieckie sejmiki w lutym roku 1792 obszernie omówił Wojciech Szczygielski w swojej monografii⁷. Jeśli chodzi o sejmiki województwa płockiego podstawowe znaczenie mają trzy artykuły Adama Lityńskiego. Dwa pierwsze dotyczyły sejmikowych deputacji i sądów skarbowych⁸. Trzeci, poświęcony sejmikom w Raciążu w okresie 1764-1792, ma kluczowe znaczenie dla interesującej mnie problematyki⁹. A. Lityński skoncentrował się na organizacji i procedurze zgromadzeń. Tylko na marginesie swoich rozważań odniósł się do politycznych i personalnych aspektów płockiego życia parlamentarnego.

Mój artykuł powstał w ramach szerszych badań nad życiem sejmikowym zachodniej Korony w latach 1780-1786, co niejako narzuciło mu ramy chronologiczne. Przyjęte cezury związane są ze zmianami na scenie politycznej, zwłaszcza w dominującym na tym terenie stronnictwie królewskim. Rok 1780 miał przełomowe znaczenie dla jego kształtu zarówno na Litwie (upadek Antoniego Tyzenhauza), jak i w Koronie. W tej ostatniej przyniósł on śmierć, mających istotny wpływ na dworską politykę sejmikową, kanclerza koronnego Andrzeja Młodziejowskiego i Jacka Ogrodzkiego, szefa gabinetu Stanisława Augusta¹⁰. W roku 1786 obradował ostatni nieskonfederowany („wolny”) sejm I Rzeczypospolitej.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych XVIII w. województwo płockie było obszarem zdominowanym przez obóz regalistyczny.

⁶ Eadem, *Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej w latach 1587-1605 w opinii szlachty ziemi różańskiej*, [w:] *Kultura. Polityka. Dyplomacja. Studia ofiarowane Profesorowi Jaremic Maciszewskiemu w sześćdziesiątą rocznicę Jego urodzin*, Warszawa 1990, s. 91-107.

⁷ W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku*, Łódź 1994, s. 104-114, 138-168.

⁸ A. Lityński, *Deputacje skarbowe województwa płockiego (1609-1652)*, „Kwartalnik Historyczny” 1984, t. XCI, s. 687-700; idem, *Sejmikowe sądy skarbowe województwa płockiego do 1717 r.*, „Studia Iuridica Silesiaka” 1986, t. XI, s. 77-104.

⁹ A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego przed i w czasie Sejmu Czteroletniego. Z badań nad organizacją i funkcjonowaniem*, [w:] *W dwusetną rocznicę wolnego Sejmu. Ludzie – państwo – prawo czasów Sejmu Czteroletniego*, red. A. Lityński, Katowice 1988, s. 76-108.

¹⁰ M. Rymaszyna, *Gabinet Stanisława Augusta*, Warszawa 1962, s. 70-71; J. Michalski, *Ogrodzki Jacek*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej: PSE], t. XXIII, Wrocław 1978, s. 649-650; S. Kościałkowski, *Antoni Tyzenhauz. Podskarbi nadworny litewski*, t. II, Londyn 1971, s. 355-434; W. Filipczak, *Sejm 1778 roku*, Warszawa 2000, s. 32-34.

Jego niewątpliwym przywódcą na tym terenie był biskup płocki (1773-1784) Michał Poniatowski. Sytuacja ta nie uległa zmianie aż do czasów Sejmu Wielkiego¹¹. Wpływy królewskiego brata utrzymywały się także po awansie, jesienią 1784 r., na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. M. Poniatowski, jak zauważyła Zofia Zielińska, będąc ordynariuszem płockim, rzadko odwiedzał swoją biskupią stolicę¹².

Niewątpliwie na lokalne stosunki sejmikowe istotny wpływ miały spory o podłoże osobistym. Na sejmiku deputackim w roku 1777, wpływowi w województwie, Bońkowscy zaatakowali stolnikowicza łomżyńskiego Józefa Zielińskiego, do którego mieli pretensje majątkowe. Według Władysława Smoleńskiego, uczestnicy konfliktu „emulowali o pierwszeństwo w województwie”¹³. Jeszcze większe znaczenie miała rywalizacja między rodzinami Sierakowskich (związanych z M. Poniatowskim) i Zielińskich (wspieranych początkowo przez Bromirskich). Na tym tle doszło do rozdwojenia sejmiku deputackiego w 1778 r. Na sejmiku poselskim w tym roku konflikt się nie powtórzył, mandaty otrzymali zaś ludzie związani z podkomorzym płockim Maksymilianem B. Sierakowskim¹⁴.

Nie ulega wątpliwości, że biskup Michał Poniatowski miał decydujący wpływ na królewskie rozdawnictwo urzędów na tym terenie. Na jego rekomendację powoływał się kanclerz wielki koronny Antoni Onufry Okęcki pisząc, w listopadzie 1780 r., do króla w sprawie podpisu pod przywilejem na chorąstwo płockie dla Jana Bromirskiego¹⁵. W grudniu 1781 r. kanclerz informował pisarza wielkiego koronnego Adama Cieciszowskiego, szefa gabinetu Stanisława Augusta, że przygotował przywileje na urzędy zawkrzeńskie według listy sporządzonej przez ordynariusza płockiego. Również po objęciu przez M. Poniatowskiego godności arcybiskupiej,

¹¹ J. Michalski, *Sejmiki poselskie 1788 roku*, „Przegląd Historyczny” 1960, t. LI, z. 2, s. 349; A. Zahorski, *Wiek osiemnasty*, [w:] *Dzieje Płocka*, red. A. Gieysztor, Płock 1975, s. 174.

¹² Z. Zielińska, *Poniatowski Michał*, [w:] PSB, t. XXVII, Wrocław 1983, s. 456-457.

¹³ W. Smoleński, *Szkice z dziejów szlachty mazowieckiej*, Kraków 1908, s. 119.

¹⁴ W. Filipczak, *Sejm 1778 roku...*, s. 66-67. Por. A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 93. Na temat ówczesnego podkomorzego płockiego por. E. Danowska, *Sierakowski Maksymilian Bruno*, [w:] PSB, t. XXXVII, 1996, s. 284-285.

¹⁵ Antoni Onufry Okęcki do króla z 21 X 1780, Biblioteka Czartoryskich w Krakowie [dalej: BCz], rękopis 729, s. 135.

kanclerz A. O. Okęcki informował króla, że przywileje na urzędy płockie zostały napisane za wiedzą prymasa¹⁶.

Przegląd zgromadzeń województwa płockiego, obradujących w Raciążu, rozpoczął od sejmiku deputackiego z 15 lipca 1780 r. Obrady zagał podkomorzy płocki Maksymilian Bruno Sierakowski. Marszałkiem wybrany został jednogłośnie kasztelan rypiński Józef Rokitnicki. Podał on dwóch kandydatów do funkcji deputackiej. Byli nimi pisarz ziemski zawkrzeński Józef Kruszewski i miecznik płocki Maciej Kuczborski (Kudzborski). Deputatem wybrany został J. Kruszewski, który otrzymał 233 głosy. Na M. Kuczborskiego „wotowało” 168 osób¹⁷. Pisarz ziemski zawkrzeński miał już doświadczenie w Trybunale Koronnym. W roku 1776 J. Kruszewski został wybrany w Raciążu na pisarza dekretów z rejestru wojewódzkiego¹⁸.

W księgach grodzkich płockich zachowały się oblatowane 17 lipca wyniki głosowania. Dzięki nim wiemy, że J. Kruszewski cieszył się poparciem M. Sierakowskiego. Wotowali na niego: wojewódzki raciąski Piotr Lasocki, łowczy płocki Michał Bońkowski, a, co najbardziej zaskakujące, także kontrkandydat M. Kuczborski. Jedynym urzędnikiem ziemskim, który poparł J. Kuczborskiego to miecznik raciąski Ludwik Zieliński¹⁹. Konieczność przeprowadzenia głosowania wynikała zapewne z rywalizacji Sierakowskich i Zielińskich. Należy zauważyć nieobecność w czasie obrad miejscowych senatorów. Byli nimi wojewoda płocki Teodor Szydłowski, kasztelan płocki Jan Krajewski, kasztelan raciąski Franciszek Ksawery Zboiński i kasztelan sierpecki („sierpski”) Franciszek Rościszewski²⁰. Jeszcze bardziej zwraca uwagę absencja większości urzędników ziemskich. Wśród 16 asesorów (po 2 z każdego z 8 powiatów) znalazło się tylko 5 utytułowanych. Byli to: skarbnik płocki i starosta sochociński Jan Porebski (asesor powiatu płockiego), burgrabia grodzki płocki Jan Dłużniewski (powiat bielski), burgrabia grodzki

¹⁶ Antoni Onufry Okęcki do Adama Cieciszowskiego. Notatka z 14 XII 1781, BCz 678, s. 359; A.O. Okęcki do króla z 6 II [1785 lub 1786], BCz 928, s. 565.

¹⁷ Laudum sejmiku w Raciążu z 15 VII 1780, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Płockie grodzkie oblaty, [dalej: PGO], sygn. 22, k. 282-283.

¹⁸ Laudum sejmiku w Raciążu z 15 VII 1776, AGAD, PGO 19, k. 505-506.

¹⁹ Głosy na kandydatów na deputatów z 15 VII 1780 (oblata z 17 VII 1780), AGAD, PGO 22, k. 311-314v. To ciekawe źródło nie zostało wykorzystane w: A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 76-107.

²⁰ R. Zieliński, *Chronologia senatorów płockich*, „Notatki Płockie” 1958, nr 8, s. 40, 43; Z. Anusik, A. Stroynowski, *Rościszewski Franciszek Ignacy*, [w:] PSB, t. XXXII, Wrocław 1989, s. 277.

płocki Jan Niedroski (powiat sierpecki), komornik ziemski płocki Michał Miłobędzki (powiat mławski) i podwojewodzi płocki Adam Chamski (powiat niedzbarski). Było także trzech synów urzędników ziemskich województwa płockiego – łowczyc płocki Piotr Bońkowski (powiat raciański), podsędkowicz płocki Jan Chamski oraz podsędkowicz zawkrzeński Bogdan Mostowski (obaj powiat szreński). Jedynie w przypadku powiatu płońskiego obaj asesory pojawiają się w laudum bez jakiegokolwiek tytułatury²¹. Słaba frekwencja urzędników nie świadczy, iż sejmik był nieliczny, oddano bowiem 401 głosów²². Jak na realia województwa płockiego, niewielkiego, lecz gęsto zamieszkanego przez niezamożną szlachtę, nie było to jednak dużo. Zdaniem A. Lityńskiego „liczba sejmikujących wahała się zwykle między stu kilkudziesięcioma a tysiącem lub nawet więcej uczestników, przy czym raczej regułą była liczba zbliżająca się do tysiąca”²³. Na sejmiku deputackim w roku 1780 głosowało mimo to więcej osób, niż na analogicznym zgromadzeniu rok wcześniej, kiedy oddano 351 głosów (284 + 67)²⁴. Wydaje się, że raciańskie sejmiki deputackie, w tym czasie, były stosunkowo mniej liczne.

Oceniając sejmik z 15 lipca 1780 r. pod względem lokalnego układu sił, okazał się on niewątpliwie sukcesem faksji Sierakowskich. Zwraca uwagę nieobecność czołowych przedstawicieli konkurencji politycznej (Zielińscy). Wybrany deputatem miecznik płocki J. Kruszewski był pozytywnie oceniany przez, współpracującego z królem, marszałka Trybunału Koronnego Kajetana Olizara. Spotkał się natomiast z wrogością przeciwników stolnika koronnego, którzy podobno chcieli nawet odsądzić deputata płockiego od funkcji²⁵.

²¹ Laudum z 15 VII 1780, AGAD, PGO 22, k. 282, 283. W laudum Joachim Sułkowski wystąpił jako stolnikowicz łukowski, ale taki tytuł nie jest wiarygodny: *Urzędnicy województwa lubelskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski i W. Urban, Kórnik 1991, s. 87-88.

²² Głosy na kandydatów z 15 VII 1780, AGAD, PGO 22, k. 311-314. Wprawdzie z sumy liczb (zanotowanych na k. 314) można sądzić, że głosowało 410 osób (233 + 177), jednak przeliczenie podpisów wskazuje na prawidłowość liczb podanych w laudum (233 + 168): Laudum z 15 VII 1780, PGO 22, k. 282v.

²³ A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 89.

²⁴ Laudum sejmiku w Raciażu z 15 VII 1779, AGAD, PGO 21, k. 135v.; A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 89 (przyp. 52).

²⁵ Kajetan Olizar do Stanisława Badeniego, bd. oraz K. Olizar do A. Cieciszowskiego z 5 VIII 1781, BCz 681, s. 176, 399.

Większe emocje w elitach województwa płockiego wzbudził sejmik poselski, który zebrał się w Raciażu 21 sierpnia 1780 r. Trwał on dwa dni. W przebieg obrad próbowali ingerować Zielińscy. Jak pisał brat podkomorzego płockiego, biskup inflancki Antoni Sierakowski: „Zielińscy w początku sejmiku ledwie nie narobili biedy, ale się zaraz zaspokoić musieli”²⁶. Obrady sejmiku przedsejmowego zagał kasztelan raciański Franciszek Ksawery Zboiński. Marszałkiem wybrany został jednomyślnie cześnikowicz dobrzyński L. Bartłomiej Zboiński. Legatem królewskim na sejmik był Stanisław Rudowski (asesor na poprzednim zgromadzeniu). Wśród 16 asesorów byli, m.in., znani z sejmiku deputackiego: komornik ziemski płocki M. Miłobędzki, podwojewodzi A. Chamski i łowczyk P. Bońkowski. Z pozostałych osób na uwagę zasługują: stolnik sierpecki Pankracy Karniewski, podczaszy raciański Tomasz Rościszewski, wojski większy zawkrzeński i podstarości szeński Bartłomiej Mazowiecki oraz stolnikowicz łomżyński J. Zieliński. O cztery mandaty poselskie ubiegało się pięciu kandydatów, których zaproponował marszałek sejmiku. O funkcje poselskie starali się: podkomorzy M. Sierakowski, starosta płocki Onufry Bromirski, szambelan Józef Szczyt, regent ziemski i grodzki wyszogrodzki Jan Żorawski oraz oboźnic Stanisław Mogilnicki. Dwaj pierwsi, posiadający wysokie urzędy wojewódzkie, zostali wybrani jednomyślnie. Pozostała trójka poddała się pod głosowanie. Największe poparcie uzyskał S. Mogilnicki (868 głosów). Mandat otrzymał również J. Żorawski (719 wotów). Przepadł w wyborach J. Szczyt (689 głosów)²⁷. Nie mam informacji o technice wyborów. Jeżeli dosłownie potraktować zapis z listu biskupa A. Sierakowskiego, że w sejmiku uczestniczyło przeszło 2000 szlachty²⁸, to wnosić można, że każdy z sejmikujących dysponował jednym głosem. Daje to w sumie 2276 osób uczestniczących w wotowaniu. Tak duża liczba obecnych może budzić jednak wątpliwości (por. cytowaną opinię A. Lityńskiego). Nie można wykluczyć, że jeśli każdy z uprawnionych miał tyle głosów, ile zostało mandatów do obsadzenia (czyli 2), to liczba sejmikujących wynosiłaby 1138. Zastanawia fakt, że pod laudum zabrakło podpisów aż pięciu asesorów²⁹. Nie ma pewności,

²⁶ Antoni Sierakowski do Adama Cieciszowskiego z 26 VIII 1780, BCz 689, s. 285.

²⁷ Laudum sejmiku w Raciażu z 21-22 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 240-241.

²⁸ Antoni Sierakowski do Adama Cieciszowskiego z 26 VIII 1780, BCz 689, s. 285.

²⁹ Uchwały nie podpisali: Józef Zieliński, podczaszy raciański Tomasz Rościszewski, podkomorzyc parnawski Józef Kampenhausen, wojszyc raciański Jan

czy było to odbiciem sporu fakcyjnego i niezadowolenia stronników Zielińskich z rezultatów sejmiku. Związana poprzednio z Zielińskimi rodzina Bromirskich miała swego reprezentanta w izbie poselskiej (starosta O. Bromirski). Jan Bromirski zaś, jak wspominałem, po sejmie uzyskał urząd chorążego płockiego.

Ciekawe informacje o roli szambelana J. Szczyta znajdują się w korespondencji Stanisława Augusta z podkanclerzym litewskim Joachimem Chreptowiczem. Król rekomendując J. Szczyta, w czerwcu roku 1783, do urzędu kasztelana brzesko-litewskiego, podkreślał jego aktywność i umiejętności w sprawach sejmikowych. Według monarchy, szambelan „za pierwszą bytnością swoją w województwie płockim bez żadnego poparcia, ani zalecenia, przez własne tylko staranie tyle potrafił, że całej starszyźnie zadawnionej tamecznej bardzo trudno było jego zamysłom przeszkodzić”³⁰.

Uchwalona instrukcja na sejm była, zgodnie z królewskimi życzeniami, dość krótka, gdyż liczyła 16 punktów. Jednak, wbrew oczekiwaniom monarchy, sporo miejsca zajęły sprawy lokalne i prywatne³¹. Zagadnienia te omówię w dalszej części artykułu. Z postulatów o charakterze ogólnopaństwowym zwraca uwagę dość umiarkowane stanowisko w sprawie *Zbioru praw sądowych* A. Zamoyskiego. Sejmik raciański zaproponował skierowanie projektu do ziem i województw w celu dalszej „deliberacji” (punkt 2). Była to delikatna forma dystansowania się od propozycji ekskanclerza. Bez entuzjazmu na dworze przyjęto zapewne postulat ograniczenia przemarszów oddziałów wojskowych i zachowania wolności dóbr ziemskich od ponoszenia ciężarów z tym związanych. Szlachta płocka chciała przywrócić rozwiązania przewidziane w ustawie z roku 1717, która zakładała stałą „konsystencję” chorągwi i regimentów (punkt 3). Proponowano, by sejm zajął się sprawą rozwoju handlu i starał się zapobiec nadużyciom pruskiej polityki celnej³² (punkt 7). Sejmik raciański w kilku punktach poru-

Gliński i kapitan Jan Bromirski: Laudum sejmiku z 21-22 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 241.

³⁰ Król do Joachima Chreptowicza z 22 VI 1783, BCz 655, s. 1228; W. Filipczak, *Ekonomie litewskie w polityce sejmikowej Stanisława Augusta po upadku Antoniego Tyzenhauza (1780-1783)*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2006, R. V, nr 1 (9), s. 262.

³¹ Instrukcja poselska województwa płockiego z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 244-245v.

³² Instrukcja poselska z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 244v. Por. J. Wilder, *Traktat handlowy polsko-pruski z roku 1775*, Warszawa 1937, s. 111-135.

szyl zagadnienia społeczne i ekonomiczne. Domagano się ustawowego ustalenia płac dla pracowników najemnych, co motywowano niskimi dochodami szlachty. Wynikało to z trudności ze zbytem towarów wskutek wspomnianych działań władz pruskich (punkt 5). Postulowano przeciwdziałanie zbiegostwu chłopów poprzez sekwestrowanie poddanych bez atestacji i kary dla szlachty, która łamała przepisy ustawy z 1764 r. Formułowano, często powtarzane przez sejmiki żądanie, by na Koronę rozciągnąć konstytucję litewską z roku 1685, która przewidywała rozstrzyganie spraw przez sądy odpowiednie dla miejsca, z którego zbiegł poddany³³ (punkt 6). Dopominano się wreszcie, by do nauczania w szkołach „po województwach” wykorzystani byli zakonnicy (pkt 9). Jak widać szlachta płocka dość niechętnie wypowiadała się na temat zagadnień *stricte* politycznych, mimo swej niewątpliwie regalistycznej postawy.

W kwestiach ekonomiczno-społecznych dominowała dbałość o interes stanu szlacheckiego, który rozumiano w dość tradycyjny sposób. Z rekomendacji udzielanych różnym osobom uwagę zwracającą pochwały pod adresem eks-kasztelana płockiego Ignacego Zboińskiego i jego synów, kasztelana raciańskiego F. K. Zboińskiego (zagajał sejmik) oraz starosty mszańskiego Jana Nepomucena Zboińskiego (punkt 13). J. N. Zboiński został w roku 1776 posłem płockim, a w 1779 r. był wybrany na deputata dobrzyńskiego³⁴. Rodzina Zboińskich należała do bardzo wpływowych w województwie płockim. Niegdyś aktywna w życiu politycznym Prus Królewskich, za czasów Rady Nieustającej działała również w ziemi dobrzyńskiej i w Małopolsce³⁵.

³³ S. Śreniowski, *Zbiegostwo chłopów jako zagadnienie ustroju społecznego*, Warszawa 1948, s. 203-204; J. Michalski, *Sprawa chłopska na sejmie 1773-1775*, „Przegląd Historyczny” 1954, t. XXXV, z. 2-3, s. 9-10.

³⁴ *Volumina Legum* [dalej: VL], wyd. J. O h r y z k o, t. VIII, Petersburg 1860, s. 528 (podpisy pod konfederacją sejmową z 1776); Stanisław August Poniatowski, *Mémoires du roi...*, t. II, Leningrad 1924, s. 328; Laudum sejmiku w Lipnie z 15 VII 1779, [w:] *Lauda sejmików ziemi dobrzyńskiej*, wyd. F. Kluczycki, Kraków 1887, s. 387 (błędnie został odczytany tytuł J. N. Zboińskiego jako starosta różański).

³⁵ O roli Zboińskich w czasach Sejmu Wielkiego, zob: W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe...*, s. 104-109. Na temat znaczenia Zboińskich w Prusach Królewskich: J. D y g d a ł a, *Życie polityczne Prus Królewskich u schyłku ich związku z Rzeczpospolitą w XVIII wieku*, Warszawa-Poznań-Toruń 1984, s. 203-205. J. N. Zboiński był w 1782 r. posłem sandomierskim, a w roku 1788 dobrzyńskim: Laudum sejmiku w Opatowie z 19 VIII 1782, Biblioteka Polskiej Aka-

Rok 1781 okazał się szczególnie ważny dla życia parlamentarnego województwa płockiego. W Raciążu sejmiki zbierały się aż cztery razy, z czego trzykrotnie na zgromadzeniach elekcyjnych. Cały łańcuch elekcji kandydatów na urzędy sądowe spowodowany był awansem podkomorzego płockiego Maksymiliana Sierakowskiego na kasztelanie płocką. O urząd ten zabiegał również kasztelan raciąski F. K. Zboiński. Na żądanie króla zrezygnował jednak ze starań. Stanisław August, dziękując za to, przesłał order św. Stanisława dla starosty mszańskiego J.N. Zboińskiego; kasztelanowi raciąskiemu obiecano zaś order Orła Białego (kwiecień 1781). Przy okazji eks-kasztelan I. Zboiński otrzymał deklarację uzyskania województwa płockiego, gdyby urząd ten zawakował (zapowiedź ta doczekała się realizacji w 1791 r.)³⁶.

Jako pierwszy, 15 lipca 1781 r., zebrał się jednak sejmik deputacki. Obrady zagał nowy kasztelan płocki M. Sierakowski. Marszałkiem koła rycerskiego wybrany został jednomyślnie stolnik sierpecki Pankracy Karniewski. Spośród 16 asesorów wyłonionych na omawianym zgromadzeniu deputackim kilku pełniło już funkcję na sejmikach z poprzedniego roku. Byli to porucznik Józef Ubysz, wojszyc Jan Gliński i łowczyc Piotr Bońkowski³⁷. Wśród asesorów warto też odnotować wojskiego raciąskiego Piotra Lasockiego, burgrabiego Antoniego Bońkowskiego i kasztelanica płockiego Antoniego Sierakowskiego. Marszałka i asesorów zwolniono ze składania wymaganej prawem przysięgi, co sugeruje, że nie spodziewano się głosowania. Jest to o tyle zastanawiające, iż marszałek P. Karniewski podał dwu kandydatów na deputata łowczego raciąskiego – Dionizego Preciszewskiego i regenta lubelskiego Tadeusza Mdzewskiego (ubiegał się o funkcję już w roku 1779)³⁸. Możliwe, że z przysięgi zrezygnowano, kiedy T. Mdzewski wycofał się z rywalizacji. W tej sytuacji jednomyślnie deputatem został wybrany D. Preciszewski. Wyłoniono także pisarza dekretów z rejestru województwa płockiego i ziemi dobrzyńskiej w Trybunale.

demii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie [dalej: PAU], rękopis 8341, s. 1063; D. Kwiatkowski, *Aktywność polityczna szlachty dobrzyńskiej na arenie sejmikowej w latach 1764-1793*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie” 2003, t. XVIII, s. 25.

³⁶ Król do Ignacego Zboińskiego z 23 IV 1781, BCz 695, s. 301; Michał Poniatowski do Ignacego Zboińskiego z 1 V 1781 (kopia), BCz 737, s. 610; R. Zieliński, *op. cit.*, s. 40.

³⁷ Laudum sejmiku w Raciążu z 15 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 87.

³⁸ Laudum z 15 VII 1779, AGAD, PGO 21, k. 135.

Funkcję tę powierzono komornikowi ziemskiemu zawkrzeńskiemu Michałowi Turowskiemu³⁹. Elekcja ta nie była przeprowadzana w Raciążu każdego roku. Zgodnie z ustawą *Trybunał Koronny* z 1775 r., wspomniany regestr (podobnie jak inne) sądzony był co dwa lata.

Wybrany w roku 1781 deputat D. Przeciszewski nie zyskał pozytywnej opinii plenipotentą królewskiego przy Trybunale Koronnym w Piotrkowie, podstolego nurskiego J. Zambrzyckiego. Oskarżał on deputata płockiego, że namawiał innych sędziów trybunałskich do wyjazdu z Piotrkowa na dwa tygodnie. Chciał w ten sposób wymusić wakans dla łowczego opoczyńskiego Michała Strasza, kolegi z województwa sandomierskiego⁴⁰.

W dzień po sejmiku deputackim, 16 lipca 1781 r., zgromadzano się w Raciążu w celu wyboru kandydatów do podkomorstwa płockiego. Urząd ten zawakował, kiedy po śmierci Jana Krajewskiego, na kasztelanę płocką awansował (5 maja 1781 r.) M. Sierakowski⁴¹. Podstawą sejmiku był uniwersał (innotescencje) wojewody płockiego Teodora Szydłowskiego z 11 czerwca 1781 r. Dokument został wystawiony w Warszawie⁴². Pierwszy płocki senator miał słabe związki z województwem. Mieszkał głównie w ziemi nurskiej lub w Warszawie⁴³. Sejmik elekcyjny został zagajony przez M. Sierakowskiego. Marszałkiem wybrano jednomyślnie podsędką płockiego Jana Gumowskiego. W gronie asesorów najwyższym urzędnikiem był podczaszy sierpecki i sędzia grodzki płocki Józef Zakrzewski, w roku 1776 marszałek sejmiku poselskiego⁴⁴. Kolejny raz funkcję asesora pełnili: podwojewodzi A. Chamski, komornik ziemski M. Miłobędzki, wojszyc płocki Jan Sokolnicki, burgrabia A. Bońkowski i komornik ziemski płocki Jan Rościszewski. Przez marszałka J. Gumowskiego podani zostali następujący kandydaci na wakujący urząd: sędzia ziemski płocki Gabriel Antoni Karwosiecki, łowczy płocki Michał Bońkowski, wojski raciąski P. Lasocki oraz miecznik sierpecki Ludwik Zieliński⁴⁵. L. Zieliński już w październiku 1775 r. był prezentowany królowi przez sejmik

³⁹ Laudum z 15 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 87-87v.

⁴⁰ J. Zambrzycki do Jana Kickiego z 28 XI 1781, BCz 932, s. 784.

⁴¹ R. Zieliński, *op. cit.*, s. 43; W. Szczygielski, *Krajewski Jan Chryzostom*, [w:] *PSB*, t. XV, Wrocław 1970, s. 109-110.

⁴² Laudum sejmiku w Raciążu z 16 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 232.

⁴³ Teodor Szydłowski do króla z 5 XI 1781, BCz 688, s. 865-866.

⁴⁴ Laudum z 16 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 232; Instrukcja poselska województwa płockiego z 15 VII 1776 (podpisy), PGO 19, k. 494-499v.

⁴⁵ Laudum sejmiku z 16 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 232-232v.

jako pretendent do podkomorstwa płockiego, zaś M. Bońkowski w lipcu 1777 r. do urzędu sędziego ziemskiego⁴⁶. L. Zieliński i P. Lasocki, o czym dalej, od wielu lat bardzo aktywnie działali na arenie parlamentarnej województwa.

Nie znalazł się wśród kandydatów chorąży raciański Antoni Strzembosz. Zabiegał on u Stanisława Augusta o podkomorstwo. Wskazywał na dwukrotne już pominięcie go w rozdawnictwie wakansów. Chodziło tu, m.in., o wspomniane wcześniej nadanie chorążstwa płockiego J. Bromirskiemu⁴⁷. Kandydatem dworu był zapewne sędzia ziemski G. Karwosiecki, o którym pisano, że „jest mocnym przyjacielem Sierakowskich”⁴⁸.

Awans G. Karwosieckiego na podkomorstwo płockie oznaczał wakans urzędu sędziego ziemskiego. Wojewoda T. Szydłowski wydał 23 lipca 1781 r. w Warszawie uniwersał zwołujący sejmik do Raciaża na 9 sierpnia 1781 r. Wszystkie innotescencje T. Szydłowskiego z roku 1781 były wystawione w Warszawie. Warto przypomnieć, że w kadencji 1780-1782 zasiadał on w Departamencie Policji Rady Nieustającej⁴⁹. Obrady zgromadzenia elekcyjnego zagał kasztelan M. Sierakowski. Marszałkiem jednomyślnie został wybrany jego syn Antoni Sierakowski. Spośród 16 asesorów, kolejny raz tę funkcję pełnili: burgrabia grodzki płocki Maciej Starczewski, wojszc J. Gliški, łowczyc P. Bońkowski, komornik ziemski M. Miłobędzki i susceptant ziemski płocki J. Kocięcki. Jedynym urzędnikiem ziemskim w tym gronie był skarbnik sierpecki Ignacy Mickiewicz (Myczkiewicz). Marszałek A. Sierakowski podał czwórkę kandydatów do sęstwa. Zgłoszeni zostali: podsędek płocki J. Gumowski, wojski i podstarości B. Mazowiecki (asesor sejmiku poselskiego 1780 r.), regent grodzki płocki Antoni Woźnicki i podstolic orszański Jan Żorawski⁵⁰ (asesorzy sejmiku z 15 lipca 1781 r.). Z prezentowanej królowi listy osób naturalnym, niejako z urzędu, kandydatem był podsędek J. Gumowski. Dla pozostałych była to

⁴⁶ Laudum sejmiku w Raciażu z 16 X 1775, AGAD, PGO 19, k. 501v.; Laudum sejmiku w Raciażu z 16 VII 1777, PGO 20, k. 289v.

⁴⁷ Antoni Strzembosz do króla z maja 1781, BCz 688, s. 659.

⁴⁸ J. Zambrzycki do Jana Kickiego z 21 XI 1781, BCz 932, s. 782. Por. Michał Poniatowski do Gabriela Karwosieckiego z 23 II 1782, AGAD, Archiwum gospodarcze prymasa M. Poniatowskiego [dalej: AGMP], sygn. 121, k. 15. Por. też K. Zi en k o w s k a, *Karwosiecki Gabriel Antoni*, [w:] PSE, t. XII, Wrocław 1966, s. 158.

⁴⁹ Laudum sejmiku w Raciażu z 9 VIII 1781, AGAD, PGO 23, k. 288; Nominowani... do departamentów Rady Nieustającej, AGAD, Zbiorów Popielów [dalej: ZP], sygn. 110, k. 11.

⁵⁰ Laudum z 9 VIII 1781, AGAD, PGO 23, k. 288-289.

raczej możliwość zaznaczenia obecności na scenie publicznej województwa.

Awans J. Gumowskiego na sęstwo ziemskie plockie skutkował wakansiem na urzędzie miejscowego podsędką. Uniwersał został wydany przez wojewodę T. Szydłowskiego w Warszawie już 17 sierpnia 1781 r., zaledwie 8 dni po sejmiku elekcyjnym (ogłoszenie terminu elekcji powinno nastąpić w ciągu 6 tygodni od zawakowania urzędu). Oblata innotescencji nastąpiła w grodzie plockim już 21 sierpnia tego roku. Pośpiech był konieczny ze względu na konieczność zachowania dwutygodniowego odstępu między tą czynnością a terminem sejmiku⁵¹. Został on wyznaczony na 6 września 1781 r. W tym dniu obrady w Raciażu zagał kasztelan raciański F. K. Zboiński. Nieobecny był więc kasztelan plocki M. Sierakowski, który otwierał obrady trzech poprzednich zgromadzeń. Marszałkiem został, wybrany jednomyślnie, wojski i podstarości B. Mazowiecki. Wśród 16 asesorów znaleźli się, m.in., wielokrotnie pełniący tę funkcję: podczasyc raciański J. Rościszewski, suscepcant ziemski J. Kocięcki, podwojewodzi A. Chamski, chorąży wojska koronnego S. Rudowski i suscepcant grodzki plocki Józef Łempicki. Kandydatów na podsędką zgłosił marszałek. W wyniku zgodnego wyboru zostali nimi: Benedykt Jaworowski, żupnik dobrzyński Mikołaj Sumiński, komornik graniczny plocki Adam Łaczyński i regent grodzki A. Woźnicki⁵², który kandydował również na poprzednim sejmiku do urzędu sędziego ziemskiego. On też ostatecznie uzyskał podsędkostwo. A. Łaczyński, asesor na sejmiku z 9 sierpnia 1781 r., w roku 1779 ubiegał się o funkcję deputata⁵³.

Życie polityczne w roku 1782 zostało zdominowane przez sprawę ubezwłasnowolnienia biskupa krakowskiego Kajetana Sołtyka, która stała się dla opozycji pretekstem do ataku na Departament Wojskowy i całą Radę Nieustającą. Województwo plockie znajdowało się z dala od toczących się w Krakowie wydarzeń. Nie oznacza to jednak, że była to kwestia dla szlachty plockiej obojętna. Wszak jej głównym beneficjentem był patron miejscowych regalistów, bi-

⁵¹ Laudum sejmiku w Raciażu z 6 IX 1781, AGAD, PGO 23, k. 234; *Porządek sejmikowania*, VL, t. VII, s. 293; A. Lityński, *Sejmiki województwa plockiego...*, s. 80.

⁵² Laudum z 6 IX 1781, AGAD, PGO 23, k. 234-235. W uchwale B. Jaworowski wystąpił jako skarbnik drohicki, jednak informacja ta zapewne nie była prawdziwa: *Urzednicy podlascy XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Dubas-Urwanowicz, W. Jarmolik, M. Kulecki, J. Urwanowicz, Kórnik 1994, s. 89.

⁵³ Laudum sejmiku w Raciażu z 15 VII 1779 (odpis), PAU 953, k. 1856.

skup płocki i koadiutor krakowski (od roku 1775) M. Poniatowski. W wyniku wydarzeń objął on rządy w bogatej diecezji krakowskiej⁵⁴. Wobec napiętej sytuacji politycznej w kraju przygotowania do sejmików przedsejmowych wywołały szczególną troskę Stanisława Augusta.

Próbie generalną przed wyborami posłów stanowiły sejmiki deputackie. Obrady zebranej 15 lipca 1782 r. w Raciażu szlachty zagał kasztelan M. Sierakowski. Elekcja marszałka nastąpiła jednomyślnie. Został nim podstoli sierpecki Szymon Żorawski⁵⁵. Wśród asesorów znaleźli się, m.in.: kasztelanic sierpecki Franciszek Rościszewski, podsędkowicz płocki Jan Chamski, komornik ziemski J. Rościszewski, susceptant ziemski J. Kocięcki, chorążyc P. Bońkowski, łowczyz zawkrzeński Stanisław Sękowski oraz burgrabia grodzki płocki A. Bońkowski. Wydaje się, że również i tym razem sejmik deputacki nie cieszył się popularnością wśród płockich elit urzędniczych. W gronie asesorów jedynym posiadaczem urzędu ziemskiego był skarbnik zawkrzeński Dominik Krajewski. Deputatem został miecznik płocki Maciej Kuczborski⁵⁶, który już w roku 1780 pretendował do tej funkcji.

Mam niewiele informacji o przebiegu kampanii przedsejmowej 1782 r. w województwie płockim. Brak wzmianek na ten temat w korespondencji królewskiej zapewne był spowodowany tym, że sprawy znajdowały się w bezpośredniej dyspozycji M. Poniatowskiego. Biskup płocki już w lutym 1782 r. prosił, by funkcji poselskiej podjął się podkomorzy płocki G. Karwosiecki⁵⁷. Na przygotowanej w gabinecie królewskim liście pretendentów do poselstwa pojawił się szambelan J. Szczyt. Przewidywano również wybór któregoś z Szydłowskich⁵⁸. Sejmik poselski zebrał się 19 sierpnia 1782. Obrady zagał kasztelan M. Sierakowski. Marszałkiem jednomyślnie wybrano oboźnica S. Mogilnickiego, który pełnił funkcję poselską na ostatnim sejmie. Wysłuchano zaleceń monarchy, które przedstawił legat królewski Jan Lasocki, wojszyc sierpecki. W gronie asesorów, znaleźli się m.in.: komornik graniczny A. Łą-

⁵⁴ K. Rudnicki, *Biskup Kajetan Sołtyk 1715-1788*, Kraków-Warszawa 1906, s. 207-242; E. Ziółek, *Biskupi senatorowie wobec reform Sejmu Czteroletniego*, Lublin 2002, s. 31.

⁵⁵ Laudum sejmiku w Raciażu z 15 VII 1782, AGAD, PGO 24, k. 130.

⁵⁶ Laudum z 15 VII 1782, AGAD, PGO 24, k. 130-131.

⁵⁷ Michał Poniatowski do Gabriela Karwosieckiego z 23 II 1782 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k. 15.

⁵⁸ Series kandydatów do poselstwa na sejm 1782, AGAD, ZP 126, k. 116v.

czyński, wiceregent grodzki J. Lempicki, susceptant grodzki płocki Stanisław Turowski oraz łowczyk zawkrzeński S. Sękowski. Pięciu kandydatów do poselstwa przedstawił marszałek S. Mogilnicki. O mandat ubiegali się: podkomorzy G. Karwosiecki, stolnik Zakrzeński (Izydor) Wojciech Kosiński, łowczy płocki L. Zieliński (kandydat na podkomorzego w 1775 i 1781 r.), wojski raciański J. Rokitnicki (marszałek sejmiku deputackiego w roku 1780) i szambelan J. Szczyt. Wobec rezygnacji L. Zielińskiego, wybrani zostali pozostali kandydaci⁵⁹.

Na uwagę zasługuje sukces J. Szczyta, który bezskutecznie starał się o mandat w roku 1780. Od tego momentu znalazł się on w kręgu zainteresowań monarchy. Stanisław August, w czerwcu 1783 r., oceniał, że J. Szczyt „od tamtego czasu był dla mnie jednostajnie i skutecznie życzliwym”⁶⁰. Odpowiadając na list królewski (chodziło o rekomendację do kasztelanii brzesko-litewskiej), J. Chreptowicz powoływał się na „koneksje i relacje” J. Szczyta z biskupem M. Poniatowskim⁶¹.

Instrukcja poselska na sejm roku 1782 została w Raciażu uchwalona jednomyślnie⁶². Liczyła ona 14 punktów. Ograniczę się w tym miejscu do omówienia stosunku szlachty płockiej do zagadnień ogólnopaństwowych. Zwraca uwagę, że sejmik raciański, znacznie wyraźniej niż w 1780 r., ujawnił swe negatywne stanowisko wobec *Zbioru praw* A. Zamoyskiego. Posłowie mieli starać się, by projekt eks-kanclerza nie został przyjęty. Zaznaczano przy okazji, że płocczanie zainteresowani są potwierdzeniem i egzekucją dotychczasowego ustawodawstwa (punkt 4)⁶³. Sprawa ta została już rozstrzygnięta na sejmie 1780 r., do czego przyczynił się, zwalczający kodeks, ówczesny poseł płocki M. Sierakowski⁶⁴. Była to więc deklaracja bez poważniejszych konsekwencji. Nie miało większego znaczenia politycznego zalecenie podziękowania królowi za powierzenie podkanclerstwa koronnego Jackowi Małachowskiemu.

⁵⁹ Laudum sejmiku w Raciażu z 19 VIII 1782, AGAD, PGO 24, k. 395-396.

⁶⁰ Król do Joachima Chreptowicza z 22 VI 1782, BCz 655, s. 1228.

⁶¹ Joachim Chreptowicz do króla z 26 VI 1782, BCz 655, s. 1241.

⁶² Laudum z 19 VIII 1782, AGAD, PGO 24, k. 395v.

⁶³ Instrukcja poselska województwa płockiego z 19 VIII 1782, AGAD, PGO 24, k. 452v. Ekstrakt instrukcji znajduje się w: AGAD, ZP 126, k. 147-148.

⁶⁴ *Dyaryusz Seymu wolnego... 1780...*, wyd. S. Badeni, Warszawa [1780], s. 338; E. Borkowska-Bagińska, „*Zbiór praw sądowych*” *Andrzeja Zamoyskiego*, Poznań 1986, s. 317-320; E. Danowska, *Sierakowski Maksymilian Bruno...*, s. 285.

Przy okazji przypominano dawne zasługi tego rodu (punkt 2). Punkt ten był propagowany przez opozycyjnie nastawionego podczaszego koronnego Szczęsnego Czackiego⁶⁵. Powtórzony został postulat instrukcji z 1780 r. w sprawie handlu i niezgodnych z traktatem z roku 1775 ceł pruskich (punkt 5). Domagano się podjęcia starań o powrót do Polski akt trybunalskich ze Lwowa, przynajmniej tych, które dotyczą województw pozostałych w Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiórce (punkt 6)⁶⁶. Szlachta płocka zainteresowała się tą sprawą (podnoszoną także przez S. Czackiego)⁶⁷, choć dotyczyła ona prowincji małopolskiej. Sejmik raciański domagał się, by komisja skarbowa (zapewne koronna) nie przekraczała swoich uprawnień. Miała zajmować się dochodami skarbowymi i sądownictwem w kwestiach handlowych (punkt 12). Przypominano wymogi ustawy z 1775 r. zobowiązującej osoby, które uzyskały „klejnot szlachecki”, do nabywania dóbr dziedzicznych o wartości 50 000 zł. Sejmiki często domagały się egzekucji tego postanowienia. W celu kontroli jego przestrzegania chciano nałożyć obowiązek oblatowania dyplomatów i wywodów szlachectwa w okręgu sądowym, w którym zostały nabyte dobra (punkt 13)⁶⁸. Analiza instrukcji poselskiej wskazuje na dominację postaw tradycjonalistycznych wśród sejmikujących w Raciażu. Uderza łatwość, z jaką miejscowi ziemianie akceptowali postulaty konserwatysty S. Czackiego. Czy podważa to pogląd o regalistycznych postawach płockiej szlachty? Jednak nie, gdyż z punktu widzenia dworu najważniejsze było, że przemilczano szczególnie drażliwe kwestie, a zwłaszcza sprawę biskupa K. Sołtyka. Stanisław August sformułował to w przedsejmikowej korespondencji jako podstawowe, obok ogólnego charakteru instrukcji, oczekiwanie⁶⁹.

O tym, że sejmik poselski w Raciażu zakończył się sukcesem miejscowych regalistów świadczy postawa posłów na sejmie roku 1782. W jawnych głosowaniach nad opozycyjnym projektem Sta-

⁶⁵ [Szczęsny Czacki], Punkta do instrukcji [1782], Biblioteka Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Wrocławiu [dalej: Ossol.], rękopis 11857, s. 100. Na temat podczaszego koronnego, zob: W. Konopczyński, *Czacki Feliks (Szczęsny)*, [w:] *PSB*, t. IV, Kraków 1938, s. 141.

⁶⁶ Instrukcja poselska z 19 VIII 1782, AGAD, PGO 24, k. 452v.

⁶⁷ [Szczęsny Czacki], Punkta do instrukcji [1782], Ossol. 11857, s. 99.

⁶⁸ Instrukcja poselska z 19 VIII 1782, AGAD, PGO 24, k. 453; VL, t. VIII, s. 164; J. Jedlicki, *Klejnot i bariery społeczne. Przeobrażenia szlachectwa polskiego w schyłkowym okresie feudalizmu*, Warszawa 1968, s. 99-101.

⁶⁹ Król do Macieja Sołtyka z 29 V 1782 (minuta listu w: BCz 688, s. 127), Biblioteka Jagiellońskich w Krakowie [dalej: BJ], rękopis 7597, k. 26v.

niśława Kostki Potockiego *O rezolucjach Rady* cała czwórka przedstawicieli województwa płockiego głosowała zgodnie ze stanowiskiem dworu⁷⁰. Taka sama sytuacja wystąpiła w wotowaniu nad absolutorium dla Rady Nieustającej, kiedy posłowie płockcy zgodnie opowiedzieli się przeciwko „przydatkowi” posła czernihowskiego Kajetana Kurdwanowskiego⁷¹. Równie regalistyczne stanowisko na sejmie 1782 r. zajęli senatorowie województwa płockiego. Żaden z nich nie poparł projektu S.K. Potockiego⁷². Analogicznie wyglądało głosowanie nad zakwitowaniem Rady Nieustającej⁷³. Należy dodać, że miejscowi senatorowie w komplecie pojawili się na sejmie. Biorąc pod uwagę, że frekwencja całego senatu w tych głosowaniach nie przekraczała 38%, fakt ten zasługuje na podkreślenie⁷⁴. Obecni w czasie obrad byli wojewoda T. Szydłowski, kasztelan płocki M. Sierakowski, kasztelan raciański F. K. Zboiński i kasztelan sierpecki A. Strzembosz. Ten ostatni, dotychczasowy chorąży raciański, otrzymał urząd kasztelański w końcu kwietnia 1782 r., po śmierci Franciszka Rościszewskiego⁷⁵.

W roku 1783 centralnym wydarzeniem życia politycznego na Mazowszu płockim był sejmik deputacki. Miał on znaczenie wykraczające poza granice województwa. Przewidzianym przez dwór

⁷⁰ Tabele głosowań w izbie poselskiej, AGAD, ZP 108, k. 31, 35 48, 52, 66, 70, 83, 87. Na podkreślenie zasługuje wysoka frekwencja posłów płockich w czasie głosowań. Na 8 jawnych wotowań tylko w dwu wotowaniach (nad trzecim punktem projektu S. K. Potockiego) nieobecny był jeden poseł (J. Szczyt). Na temat projektu, por. A. Stroynowski, *Opozycja sejmowa w dobie rządów Rady Nieustającej*, Łódź 2005, s. 163-164.

⁷¹ Tabela głosowania w izbie poselskiej, AGAD, ZP 23, cz. III, k. 9. Por. *Dyaryusz Seymu wolnego... 1782...*, wyd. P. Kiciński, Warszawa 1782, s. 244-245.

⁷² Tabele głosowań w senacie, AGAD, Archiwum Publiczne Potockich [dalej: APP], sygn. 313, t. XI, s. 319-321, 324-326, 332-334, 337-339, 345-347, 350-352, 357-359, 362-364.

⁷³ AGAD, APP, t. XI, s. 313-315. W tabeli cała czwórka senatorów województwa płockiego zapisana jest w rubryce „affirmative” – to jest za poprawką posła czernihowskiego, ale jest to wynikiem oczywistego błędu popełnionego przy wypełnianiu tabeli (głosy wpisano odwrotnie), por. wyniki głosowania na s. 316. Por. też *Dyaryusz... 1782...*, s. 245.

⁷⁴ Tabele głosowań w senacie, AGAD, APP 313, t. XI, k. 316, 321, 328, 334, 339, 347, 352, 359, 364. W żadnym głosowaniu liczba senatorów nie przekraczała 56. Urzędów senatorskich było 154: S. K u t r z e b a, *Sejm walny dawnej Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa bd., s. 78.

⁷⁵ Jacek Małachowski do Piotra Małachowskiego z 1 V 1782, Ossol. 11860, s. 35. W liście tym błędnie podano, że A. Strzembosz uzyskał kasztelanię raciańską; por. Wykaz senatorów [1782], AGAD, ZP 31, k. 143v-144. Por. też Z. A n u s i k, A. S t r o y n o w s k i, *Rościszewski Franciszek Ignacy...*, s. 277-278.

kandydatem do marszałkostwa Trybunału Koronnego został M. Sierakowski. Król w czerwcu 1783 r. (stosunkowo późno) informował o tym działaczy stronnictwa regalistycznego⁷⁶. Dzięki staraniom kasztelana płockiego, w roku 1783 deputatem poznańskim na sejmiku w Środzie został wybrany cześnik płocki Kajetan Mlicki (Mlecki), zięć M. Sierakowskiego⁷⁷.

Sejmik w Raciążu 15 lipca 1783 r. został zagajony przez kasztelana płockiego M. Sierakowskiego. Marszałkiem jednogłośnie wybrano chorążego zawkrzeńskiego Piotra Lasockiego. Wcześniej kierował on obradami sejmików w 1775, 1777 i 1779 r.; a w roku 1778 był aktywnym stronnikiem Sierakowskich na rozdwojonych sejmikach deputackich⁷⁸. Wśród asesorów znalazła się stosunkowo liczna grupa urzędników ziemskich: podczaszy raciąski Jan Rościszewski, miecznik sierpecki Ignacy Mickiewicz, wojski sierpecki Benedykt Jaworowski i wojski zawkrzeński Jan Żorawski⁷⁹. Na szczególną uwagę zasługuje łowczy płocki Teofil Żółtowski. W roku 1775 został on wybrany na kandydata do podkomorstwa. W roku 1777 był marszałkiem sejmiku, a w 1778 r. posłem płockim na sejm⁸⁰. W gronie asesorów pojawiło się dwóch kandydatów do podsędkostwa z 6 września 1781 r.: żupnik dobrzyński M. Sumiński i wspomniany B. Jaworowski. Wymienić można także wielokrotnych pomocników marszałków, takich jak chorążyc P. Bońkowski, stolnikowicz ciechanowski Ludwik Szymakowski, łowczy S. Sękowski, burgrabia A. Bońkowski. Znaczącymi postaciami byli też pisarz grodzki płocki J. Zieliński i podstarości Józef Bromirski. Na sejmiku tym pojawiła się nowość proceduralna. Zagajający odebrał tylko przysięgę marszałka, przed którym z kolei jurament

⁷⁶ Król do Janusza Sanguszki z 16 VI 1783, BCz 689, s. 77; Król do Michała Mniszcha z 16 VI 1783, BCz 673, s. 613; Król do Józefa Stempkowskiego z 28 VI 1783, BCz 688, s. 503-504.

⁷⁷ Laudum sejmiku w Środzie z 15 VII 1783, Archiwum Państwowe w Poznaniu [dalej: APoz.], Grodzkie poznańskie relacje [dalej: GPR], sygn. 1167, k. 377; BCz 686, s. 75, 77 *Pro memoria*, bd. [z początku lipca 1783] i król do Kazimierza Radońskiego z 5 VII 1783; Michał Poniatowski do Maksymiliana Sierakowskiego z 26 VI 1783 (brulion), AGAD, AGMP 121, k. 29; E. Danowska, *Sierakowski Maksymilian Bruno...*, s. 285.

⁷⁸ Laudum sejmiku w Raciążu z 16 X 1775, AGAD, PGO 19, k. 501; Laudum sejmiku w Raciążu z 16 VII 1777, PGO 20, k. 250; Laudum z 15 VII 1779, PAU 953, k. 1855; W. Filipczak, *Sejm 1778 roku...*, s. 67.

⁷⁹ Laudum sejmiku w Raciążu z 15 VII 1783, AGAD, PGO 25, k. 228.

⁸⁰ Laudum z 16 X 1775, AGAD, PGO 19, k. 501v; Laudum z 15 VII 1777, AGAD, PGO 20, k. 238; W. Filipczak, *Sejm 1778 roku...*, s. 67.

składali asesorzy. Deputatem został, oczywiście bez głosowania, M. Sierakowski. Na pisarza rejestru wojewódzkiego wybrano jednomyślnie regenta grodzkiego szreńskiego Ignacego Lebkowskiego⁸¹. Ostatnią czynnością sejmiku było złożenie relacji poselskiej (brak informacji kto ją składał). Ponieważ chodziło o burzliwy i bezproduktywny sejm z roku 1782, sprawa nabierała wymiaru politycznego. Sejmik płocki zmanifestował swój regalizm. W uchwale nie tylko zadeklarowano „nieprzerwaną” wierność dla króla, ale żalono się na opozycję. O przeciwnikach monarchy pisano jako o tych, „którzy czas sejmowy na bezczynnym trawieniu [zajęli?] materia, która w obradach publicznych kraju całego nie tylko, że miejsca mieć nie powinna była, lecz i już wyrokiem zwierzchności przyzwoitej załatwiona została”⁸². Trudno o bardziej jednoznaczną ocenę działań malkontentów w sprawie biskupa K. Sołtyka. Z drugiej strony fragment dotyczący relacji poselskiej został dopisany w laudum pod tekstem, co może rodzić pewne podejrzenia.

Uzyskanie przez M. Sierakowskiego funkcji marszałka Trybunału Koronnego świadczyło o jego pozycji w stronnictwie królewskim. Kasztelan płocki, stojąc na czele Trybunału, tylko sporadycznie korespondował z monarchą. Pozostawał w kontakcie z biskupem M. Poniatowskim⁸³. Wydaje się, że wymagające dużych wydatków piastowanie łaski trybunalskiej przekraczało możliwości finansowe mazowieckiego senatora. Wskazuje na to odpowiedź króla na prośbę o wsparcie finansowe dla planowanego na kolejnego marszałka wojewody czernihowskiego Ludwika Wilgi. Stanisław August tłumaczył, że właśnie dopłacił 2000 czerwonych złotych kończącemu kierowanie Trybunałem M. Sierakowskiemu⁸⁴.

Nie posiadam wiadomości na temat sejmiku deputackiego w roku 1784. Odbywał się on już w trakcie kampanii przedsejmowej. „Opieka” nad sejmikiem należała do M. Poniatowskiego. Ścisły nadzór ze strony biskupa płockiego był szczególnie ważny ze względu na nieobecność M. Sierakowskiego, który kierował wówczas pracami Trybunału. Na dworską listę pretendentów do poselstwa wpisano tylko trzy osoby: szambelana Kazimierza Rokit-

⁸¹ Laudum sejmiku w Raciażu z 15 VII 1783, AGAD, PGO 25, k. 228-228v.

⁸² Laudum z 15 VII 1783, AGAD, PGO 25, k. 228v.

⁸³ Bruliony listów Michała Poniatowskiego do Maksymiliana Sierakowskiego z lat 1783-1784, AGAD, AGMP 121, k. 32v-34, 39-40; M. Sierakowski do króla z 3 IX 1784 i król do M. Sierakowskiego z 8 XI 1784, BCz 698, s. 765-767, 769.

⁸⁴ Król do Stanisława Szczęsnego Potockiego, bd. (druga połowa lipca 1784 – jest to odpowiedź na list z 15 VII 1784), BCz 735, s. 753.

nickiego, pułkownika Ignacego Bachmińskiego i Kajetana Szydłowskiego⁸⁵. I. Bachmiński był wojskowym, zasłużonym ze względu na obowiązki związane z pobytami (1777-1778) w Polsce posła tureckiego⁸⁶. Pozostali kandydaci pochodzili z rodzin o tradycjach senatorskich, ale nie byli widoczni do tej pory w życiu politycznym województwa. Gabinetowe listy pretendentów do poselstwa zarówno w 1782, jak i 1784 r. sprawiają wrażenie niekompletnych. Wydaje się, że pomijano w nich miejscowych aktywistów. Być może kontaktowali się oni bezpośrednio z biskupem M. Poniatowskim, pomijając Gabinet Stanisława Augusta. Z korespondencji wynika, że przywódcy dworscy przewidywali również wybór kasztelanica A. Sierakowskiego. Na kilka dni przed sejmikiem było wiadome, że obaj synowie płockich senatorów nie przyjadą na obrady. W tej sytuacji biskup płocki prosił G. Karwosieckiego, by ponownie podjął się funkcji poselskiej. Podkomorzy płocki miał również kierować poczynaniami regalistów na sejmiku. M. Poniatowski wysłał mu do pomocy kasztelana brzesko-litewskiego J. Szczyta. Do drugiego mandatu płockiego brat króla proponował W. Kosińskiego lub wojskiego płockiego Zygmunta Lasockiego. Gdyby stolnik zawkrzeński nie mógł się podjąć funkcji, podkomorzy miał (razem z J. Szczytem) znaleźć innego, zaufanego, kandydata. Biskup płocki nie życzył sobie wyboru, zgłaszającego swe aspiracje, podkomorzycy Zielińskiego⁸⁷. Jednocześnie, w tej sprawie brat króla napisał bezpośrednio do łowczego płockiego L. Zielińskiego. Biskup płocki pisał wprost, że „Jest to moment, kochany łowczy, który nas albo złączy, albo rozłączy na zawsze może”⁸⁸. W dwa dni później (13 VIII 1783) M. Poniatowski ponownie zwrócił się do G. Karwosieckiego. Nowe zalecenia dotyczyły czwartego mandatu w sytuacji, w której do tej pory nie zostały poczynione ustalenia w tej sprawie. W takim wypadku brat króla proponował wybór stolnikowicza Żorawskiego.

⁸⁵ Kandydaci do poselstwa 1784, AGAD, ZP 128, k. 26v.

⁸⁶ *Dyaryusz seymu... 1780...*, s. 343; W. Konopczyński, *Polska a Turcja 1683-1792*, Warszawa 1936, s. 263-264; W. Filipczak, *Sejm 1778 roku*, s. 22-23.

⁸⁷ Michał Poniatowski do Gabriela Karwosieckiego z 11 VIII 1784 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k. 42v-43. Kto z rodziny Zielińskich pretendował do poselstwa nie jest jasne. W laudach płockich z tego okresu z tytułem podkomorzycy nurskiego wystąpili Antoni i Mateusz Zielińscy: Laudum sejmiku elekcyjnego w Raciążu z 27 III 1786, AGAD, PGO 28, k. 58v.

⁸⁸ Michał Poniatowski do Ludwika Zielińskiego z 11 VIII 1784 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k. 43-43v.

Wyjeżdżał on właśnie do województwa płockiego⁸⁹. Żorawski miał rekomendację F. K. Zboińskiego. Jednocześnie biskup płocki zalecał kasztelanowi raciańskiemu, jeśli przyjedzie na sejmik, by współdziałał w czasie obrad z G. Karwosieckim⁹⁰.

Sejmik poselski w Raciażu zebrał się 16 sierpnia 1784 r. Obrady zagał kasztelan raciański F. K. Zboiński. Na marszałka został wybrany jednogłośnie łowczy płocki L. Zieliński⁹¹. Był on posłem płockim na sejm z roku 1776. W latach 1776-1778 dwa razy kierował obradami sejmiku (3 stycznia 1776, 15 lipca 1778)⁹². Wśród asesorów znaleźli się m.in., wielokrotnie pełniący tę funkcję podsejdkowicz płocki J. Chamski, chorążyc P. Bońkowski, S. Rudowski i B. Ostaszewski. Na uwagę zasługują też skarbnik sierpecki Sebastian Kozłowski (jedeny urzędnik ziemski), kasztelanic konarski łączycy Michał Lasocki i pisarz kancelarii Rady Nieustającej Jan Lasocki (legat królewski na sejmik przedsejmowy w 1782 r.). Wysłannikiem monarchy był tym razem wojszyc płocki Florian Lasocki. Posłami na sejm wybrani zostali jednogłośnie, zaproponowani przez marszałka kandydaci: podkomorzy G. Karwosiecki, stolnik zawkrzeński W. Kosiński, szambelan K. Rokitnicki i pułkownik I. Bachmiński⁹³. Sejmik zakończył się zgodnie z zaleceniami przywódców obozu regalistycznego. M. Poniatowski dziękował L. Zielińskiemu za postawę, rewanżując się wojstwem zawkrzeńskim dla stolnikowicza Józefa Zielińskiego (po awansie B. Mazowieckiego na łowiectwo tej ziemi)⁹⁴. Biskup płocki, w liście do M. Sierakowskiego, nie ukrywał zadowolenia, że sejmik zakończył się „pięknie i spokojnie”⁹⁵. Pod nieobecność kasztelana płockiego w czasie obrad można jednak było dostrzec równowagę sił między rywalizującymi o wpływy fakcjami. Marszałkiem został L. Zieliński; posłem wybrano związanego z Sierakowskimi G. Karwosieckiego.

⁸⁹ Michał Poniatowski do Gabriela Karwosieckiego z 13 VIII 1784 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k 43v. Stolnikowicz Żorawski był zapewne synem stolnika płockiego Marcina.

⁹⁰ Michał Poniatowski do Franciszka Ksawerego Zboińskiego z 13 VIII 1784 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k 43v-44.

⁹¹ Laudum sejmiku w Raciażu z 16 VIII 1784, AGAD, PGO 26, k. 240.

⁹² VL, t. VIII, s. 528 (podpisy pod konfederacją sejmową z 1776); Laudum z 3 I 1776, AGAD, PGO 19, k. 492; W. Filipczak, *Sejm 1778 roku...*, s. 67.

⁹³ Laudum sejmiku z 16 VIII 1784, AGAD, PGO 26, k. 240-241v.

⁹⁴ Michał Poniatowski do Ludwika Zielińskiego z 23 VIII 1784 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k. 44v.

⁹⁵ Michał Poniatowski do Maksymiliana Sierakowskiego z 23 VIII 1784 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k. 44v.

Uchwalona jednomyślnie na sejmiku przedsejmowym instrukcja poselska zawierała tylko 10 punktów⁹⁶. Należy jednak zauważyć, że zalecono posłom „uskutecznić” instrukcję na poprzedni sejm, której „dla krótkości czasu” (nawiązanie do długotrwałych sporów w sprawie sołtykowskiej) nie mogli przedstawić (punkt 2). W instrukcji znalazła się pochwała polityki personalnej Stanisława Augusta. Posłowie mieli podziękować królowi za nominacje Michała Mniszcha na marszałka wielkiego koronnego i Stanisława Poniatowskiego na podskarbiego wielkiego litewskiego (punkt 3). W obu przypadkach chodziło o osoby rodzinnie związane z monarchą. Domagano się, by projekt *Dekreta executionis*, powstały z inicjatywy króla, uzyskał moc ustawy. Uznano, że jest bardzo użyteczny dla kraju⁹⁷ (punkt 4). Myślano zapewne o propozycjach wnoszonych, z inicjatywy monarchy i Rady Nieustającej, na poprzednich sejmach (1780, 1782)⁹⁸. Nie zabrakło też podziękowań dla biskupa M. Poniatowskiego. Chwalono jego starania, jako prezesa Departamentu Sprawiedliwości, o przeniesienie archiwum trybunalskiego prowincji wielkopolskiej do ratusza piotrkowskiego (punkt 5). Pojawiły się rekomendacje dla miejscowych senatorów: kasztelana M. Sierakowskiego (jako marszałka Trybunału Koronnego) oraz eks-kasztelana I. Zboińskiego (punkty 6 i 7). Postulowano, by sejm prosił o konferencję z posłem austriackim w sprawie edyktu cesarskiego, w którym nakazywano obywatelom polskim mającym dobra w Galicji przebywanie w nich przez pół roku. Uważano to postanowienie za sprzeczne z traktatem z roku 1775 (punkt 8).

Zwraca uwagę jednoznacznie regalistyczny charakter instrukcji poselskiej z 1784 r., co wcale nie było tak ewidentne w wypadku dwóch poprzednich sejmów. Nie chodzi wyłącznie o jej zwięzłość i niewielką liczbę zleceń partykularnych. Instrukcja była sformułowana w sposób zostawiający posłom swobodę w czasie obrad (wiele podziękowań). Zawierała, w zasadzie, dwa zlecenia w kwestiach ogólnych: uchwalenie projektu w sprawie egzekucji dekretów i doprowadzenie do konferencji z dyplomata austriackim. Co więcej, punkty od drugiego do piątego były niewątpliwie wyrazem poparcia dla polityki królewskiej. Pozostałe zaś zapewne także

⁹⁶ Instrukcja poselska z 16 VIII 1784, AGAD, PGO 26, k. 215-216 (karty nie-liczbowane).

⁹⁷ Instrukcja poselska z 16 VIII 1784, AGAD, PGO 26, k. 215-215v (k. nłb).

⁹⁸ *Dyaryusz seymu... 1780...*, s. 314-317; *Dyaryusz seymu... 1782...*, s. 246.

nie były przyjmowane na dworze krytycznie. Sejmik, na którym istotną rolę odgrywali F. K. Zboiński i L. Zieliński, okazał się bardziej podatny na oczekiwania monarchy niż zgromadzenia kierowane przez M. Sierakowskiego.

Sejmiki deputackie w roku 1785 miały szczególne znaczenie. Departament Wojskowy 9 lipca 1785 r. skierował pod obrady wojewódzkie projekt reformy systemu werbunkowego. Proponował wprowadzenie poboru rekruta proporcjonalnie do liczby dymów w dobrach królewskich, duchownych oraz w miastach i miasteczkach prywatnych. Miano co roku dostarczać 1000 żołnierzy (w skali całego kraju) na 10-letnią służbę. Każdy regiment miał mieć wyznaczony swój okręg rekrutacyjny. Król zalecał swym zwolennikiem poparcie projektu⁹⁹.

Obrady sejmiku deputackiego w Raciażu 15 lipca 1785 r. zajął kasztelan M. Sierakowski. Marszałkiem wybrano jednogłośnie chorążycą raciańskiego Piotra Bońkowskiego. Był on wielokrotnym asesorem w latach 1780-1784. Wśród asesorów znaleźli się m.in.: skarbnik sierpecki S. Kozłowski, wojszyc płocki Jan Sokolnicki i podsędkowicz S. Sękowski. Najwyższym urzędnikiem w tym gronie był cześnik sierpecki Franciszek Ługowski¹⁰⁰. Deputatem, wyłonionym jednomyślnie, został regent grodzki lubelski Tadeusz Mdzewski (starał się o funkcję w 1779 i 1781 r.). Na pisarza rejestru wojewódzkiego w Trybunale Koronnym wybrano komornika ziemskiego zawkrzeńskiego A. Bońkowskiego¹⁰¹, który już kilka razy był asesorem. Województwo płockie wyłoniło też delegatów do nowego prymasa, wcześniej biskupa płockiego, M. Poniatowskiego. Brat królewski otrzymał arcybiskupstwo gnieźnieńskie jesienią 1784 r. Dało to wielu sejmikom okazję do wystosowania analogicznych poselstw. Delegatami do prymasa zostali sędzia ziemski J. Gumowski i łowczy L. Zieliński. Obaj byli ludźmi wpływowymi i aktywnymi w życiu parlamentarnym województwa¹⁰². Sejmik ra-

⁹⁹ E. Rostworowski, *Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim*, Warszawa 1957, s. 149-150; L. Ratajczyk, *Przewyciężenie kryzysu militarnego Polski przed reformami Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1975, s. 87-88.

¹⁰⁰ Laudum sejmiku w Raciażu z 15 VII 1785, AGAD, PGO 27, k. 225-226v (k. nłb.; nr 76), (odpis: PAU 953, k. 1914-1915).

¹⁰¹ Laudum z 15 VII 1785 (odpis: PAU 953, k. 1915v-1916v), AGAD, PGO 27, k. 225-225v.

¹⁰² W 1776, 1778 i 1784 r. L. Zieliński był marszałkiem koła rycerskiego. J. Gumowski kierował sejmikiem w 1781 r. Na temat aktywności sejmikowej L. Zielińskiego i J. Gumowskiego w latach 1788-1792, zob: J. Michalski, *Sej-*

ciański deklarował wdzięczność i chęć usług na rzecz swego dotychczasowego ordynariusza. Piszząc o M. Poniatowskim stwierdzano, „iż nie masz prawie obywatela, którego by dobrotliwa ręka jego nie dźwignęła”¹⁰³. Posłowie do prymasa zostali zaopatrzeni w osobną instrukcję. Mieli oświadczyć w imieniu sejmiku głębokie uszanowanie. Delegowanym zalecano wyrażenie żalu, iż M. Poniatowski przestał być ich pasterzem. Posłowie „winszując Ojczyźnie”, że zyskała „tak wielkiej krwi i talentów prymasa”, mieli prosić o dalszą protekcję dla województwa¹⁰⁴. Delegowani powinni udać się do Warszawy lub innego miejsca, w którym arcybiskup udzieli im audiencji. Instrukcja została podpisana przez zagajającego sejmik (sygnował także laudum) i marszałka¹⁰⁵.

Kolejną kwestią, którą zajął się sejmik deputacki (nie zebrał się w tym celu sejmik gospodarski) był wspomniany projekt Departamentu Wojskowego. W uchwale szlachta płocka stwierdziła, że dotychczasowy werbunek, oparty ustawie z roku 1775, powodował wiele niedogodności. Wspomniano „różne inkonweniencje, jako to tumulta, krwi rozlanie, a częstokroć i zabójstwa”, które były przyczyną skarg do Rady Nieustającej¹⁰⁶. Sejmik szczegółowo odniósł się do propozycji Departamentu, w których przewidziano wydawanie przez województwa rocznie 7 rekrutów z dóbr królewskich, duchownych oraz miast i miasteczek szlacheckich. Uczestnicy zgromadzenia zadeklarowali jego przyjęcie. W uchwale wnioskowano jednak, by Departament Wojskowy sprecyzował, z ilu dymów ma się wystawiać jednego rekruta w województwie. Chciano też ustalenia kolejności ich wydawania. Proponowano, by procedurę zaczęto od Płocka lub przyjęto system według starszeństwa powiatów. Deklarowano umieszczenie tej sprawy w instrukcji na kolejny sejm¹⁰⁷.

miki poselskie 1788 r., s. 349-350; W. Szczygielski, *Referendum trzecioma-jowe*, s. 104-109.

¹⁰³ Laudum sejmiku z 15 VII 1785 (odpis: PAU 953, k. 1917v), AGAD, PGO 27, k. 225v.

¹⁰⁴ Instrukcja dla posłów do prymasa z 15 VII 1785 (odpis: PAU 953, k. 1922v), AGAD, PGO 27, k. 253 (k. nlb.; nr 90).

¹⁰⁵ Instrukcja dla posłów do prymasa z 15 VII 1785, AGAD, PGO 27, k. 253-253v.

¹⁰⁶ Laudum sejmiku z 15 VII 1785 (odpis: PAU 953, k. 1918v), AGAD, PGO 27, k. 225v; L. Ratajczyk, *op. cit.*, s. 88.

¹⁰⁷ Laudum z 15 VII 1785, AGAD, PGO 27, k. 226. Por. *Proporcja rekruta do dymów*, AGAD, Łęczyckie grodzkie oblaty, sygn. 113, k. 478. (druk z podpisem hetmana polnego litewskiego Ludwika Tyszkiewicza).

Sejmik deputacki zajął w sprawie poboru rekrutów stanowisko zgodne z oczekiwaniem monarchy. Zgłoszone uwagi dotyczyły szczegółowych zasad dostarczania żołnierzy. W tej sytuacji kasztelan M. Sierakowski, który zagaił sejmik, donosił królowi, że województwo płockie okazało posłuszeństwo „względem projektu werbowania rekrutów”¹⁰⁸. Według L. Ratajczyka, płockie było jednym z pięciu województw, które bez zastrzeżeń przyjęły projekt (na 7 nadesłanych opinii)¹⁰⁹. Regaliści byli zapewne mniej zadowoleni z postawy deputata. Regent T. Mdzewski zaangażował się w popieranie stanowiska opozycji w konflikcie wokół osoby sędziego ziemskiego łukowskiego Antoniego Łaskiego. Regent lubelski miał też rozgłaszać, że znany regalista Jan Kicki, koniuszy koronny, „cały Trybunał lżył”¹¹⁰. Brak jest informacji, czy na sejmiku deputackim została złożona relacja z sejmu z roku 1784.

Wiadomo, że na 5 grudnia 1785 r. do Raciaża został wyznaczony sejmik elekcyjny. Powodem była rezygnacja Józefa Kruszewskiego (deputata w kadencji 1780/1781) z urzędu pisarza ziemskiego zawkrzeńskiego, uczyniona 7 listopada 1785 r. w grodzie ciechanowskim. Uniwersał na elekcję kandydatów na pisarza ziemskiego zawkrzeńskiego skierowany był do całego województwa płockiego. Wydany został, jak w nim zaznaczono, stosownie do żądań urzędników i obywateli województwa płockiego i ziemi zawkrzeńskiej. Była ona oczywiście jego częścią i obejmowała powiaty: szreński, mławski i niedzborski. Innotescencje na sejmik wydał w Warszawie wojewoda T. Szydłowski¹¹¹. Nie sprawdziły się więc informacje kasztelana mazowieckiego Franciszka Podoskiego ze stycznia 1785 r.. Na wiadomość o rzekomo ciężkiej chorobie wojewody płockiego, prosił o mający zawakować urząd¹¹². Nie znalazłem żadnych danych na temat przebiegu sejmiku elekcyjnego z 5 grudnia 1785 r. Wiadomo tylko, że urząd pisarza ziemskiego zawkrzeńskiego uzyskał ostatecznie Michał Turowski¹¹³ (pisarz dekretów trybunalskich w kadencji 1781/1782).

¹⁰⁸ Maksymilian Sierakowski do króla z 17 VII 1785, BCz 698, s. 773. Do listu był dołączony ekstrakt z laudum sejmiku deputackiego (BCz 698, s. 775).

¹⁰⁹ L. Ratajczyk, *op. cit.*, s. 88.

¹¹⁰ Onufry Kicki do Michała Mniszcha z 11 VII 1786, BCz 927, s. 705.

¹¹¹ Uniwersał Teodora Szydłowskiego z 18 XI 1785, AGAD, PGO 27, k. 387-388.

¹¹² Franciszek Podoski do króla z 30 I 1785, BCz 735, s. 399.

¹¹³ Laudum sejmiku elekcyjnego w Raciażu z 27 III 1786, AGAD, PGO 28, k. 58, 59.

Już wkrótce, 21 stycznia 1786 r., wojewoda T. Szydłowski zwołał kolejny sejmik elekcyjny do Raciaża na dzień 27 marca 1786 r. Uniwersał został wydany z powodu wakansu na urzędzie sędziego ziemskiego zawkrzeńskiego. Był on konsekwencją awansu Edwarda Szydłowskiego na chorąstwo sierpeckie. Innotescencje i tym razem wystawiono w Warszawie¹¹⁴.

Obrady sejmiku województwa w Raciażu zagał 27 marca 1786 r. kasztelan M. Sierakowski. Marszałkiem został, jednomyślnie wybrany, sędzia ziemski płocki J. Gumowski. Jak zwykle wybrano 16 asesorów z 8 powiatów województwa. Funkcję tę pełnili, m.in.: szambelan A. Sierakowski (marszałek sejmiku z 9 sierpnia 1781 r.), cześnikowicz dobrzyński B. Zboiński (marszałek z 21 VIII 1780), stolnikowicz L. Szymakowski, S. Rudowski, chorążyc P. Bońkowski, wojszyc J. Sokolnicki. Dość liczni byli urzędnicy ziemscy. Asesorami zostali: cześnik zawkrzeński Franciszek Bońkowski, podstoli sierpecki Szymon Żorawski (marszałek z 15 VII 1782), łowczy dobrzyński Michał Czarnomski, pisarz zawkrzeński M. Turowski i wojski zawkrzeński J. Żorawski. Należy też odnotować dwóch Zielińskich – podkomorzyców nurskich Antoniego i Mateusza¹¹⁵. Marszałka i asesorów zwolniono ze składania przysięgi. Z treści laudum wynika, że nastąpiło to wtedy, kiedy okazało się, że z pięciu zgłoszonych przez marszałka pretendentów jeden zrezygnował. Na kandydatów do ziemstwa zawkrzeńskiego zostali jednomyślnie wybrani podczaszy ciechanowski Piotr Paweł Rościszewski, łowczy płocki Józef Rokitnicki, łowczy zawkrzeński Bartłomiej Mazowiecki i wojski raciański Józef Bońkowski. B. Mazowiecki, który otrzymał ostatecznie urząd, wcześniej kandydował na sędziego płockiego w roku 1781, a w 1783 r. wybrano go deputatem kujawskim¹¹⁶. J. Bońkowski w styczniu 1776 r. był zaakceptowanym przez sejmik kandydatem do podsędkostwa płockiego¹¹⁷. Piątym pretendentem, zaproponowanym przez J. Gumowskiego, był stolnik zawkrzeński W. Kosiński (poseł z roku 1784). Uczestnicy sejmiku zapewnili go o wdzięczności z powodu rezygnacji z ubiegania się o urząd, co pozwoliło na uniknięcie głosowania. Następnie relację złożyli posłowie do prymasa M. Poniatowskiego, wybrani

¹¹⁴ Uniwersał Teodora Szydłowskiego z 21 I 1786, AGAD, PGO 28, k. 48.

¹¹⁵ Laudum sejmiku z 27 III 1786, AGAD, PGO 28, k. 58-58v.

¹¹⁶ Laudum sejmiku w Radziejowie z 15 VII 1783, [w:] *Dzieje ziemi kujawskiej oraz akta historyczne do nich służące*, t. V: *Lauda i instrukcje*, Warszawa 1888, s. 327.

¹¹⁷ Laudum z 3 I 1776, AGAD, PGO 19, k. 492v.

w lipcu 1785 r. Z uchwały można wnosić, choć nie jest to wprost napisane, że w sejmiku uczestniczyli obaj delegaci: sędzia ziemski J. Gumowski (był marszałkiem zgromadzenia) i L. Zieliński, który awansował z łowiectwa plockiego na kasztelanie rypińską¹¹⁸.

Kampania sejmikowa przed sejmem w roku 1786 była szczególnie burzliwa ze względu na zaostrzenie się stosunków między dworem a opozycją na tle afery Dogrumowej¹¹⁹. Niestety nie znalazłem laudów sejmików deputackiego i poselskiego, ani instrukcji na sejm z 1786 r. Trochę światła na przebieg kampanii sejmikowej rzuca jednak korespondencja. Z listu kasztelana sierpeckiego Antoniego Strzembosza wynika, że na sejmiku deputackim (15 lipca 1786) kasztelan plocki M. Sierakowski przedstawiał listę promowanych przez dwór kandydatów do poselstwa. Mieli się na niej znajdować: łowczy zawkrzeński Józef Bońkowski, stolnik dobrzyński i pisarz wojskowy Jan Ośniałowski, wojewodzie Teodor Szydłowski oraz kasztelan Antoni Sierakowski. Szczególną niechęć kasztelana sierpeckiego wywołała kandydatura łowczego J. Bońkowskiego, dla którego miała to być rekompensata za niezyskany urząd sędziego ziemskiego zawkrzeńskiego. A. Strzembosz miał z nim sąsiedzki konflikt. Kasztelan sierpecki przypominał monarche, że ojciec pretendenta (chorąży zawkrzeński Michał) był pensjonowany przez wojewodę ruskiego Augusta Czartoryskiego. Jego syn (nie jest jasne o kogo chodzi) poślubił zaś „pannę od księżnej marszałkowej” (Elżbiety z Czartoryskich Lubomirskiej), pod której wpływem się znajdował. Kasztelan oskarżał J. Bońkowskiego, że jako konfederat barski dopuszczał się nadużyć¹²⁰. Powoływał się na niechęć M. Bońkowskiego na sejmie 1776 r. do ówczesnego przywódcy litewskich regalistów, podskarbiego nadwornego Antoniego Tyzenhauza¹²¹. Kasztelan sierpecki proponował, by zamiast J. Bońkowskiego posłem został podkomorzy G. Karwosiecki lub

¹¹⁸ Laudum sejmiku z 27 III 1786, AGAD, PGO 28, k. 58v-59.

¹¹⁹ A. Danilczyk, *Afera Dogrumowej a konsolidacja opozycji antykrólewskiej w latach 1785-1786*, „Kwartalnik Historyczny” 2004, R. CXI, nr 4, s. 48-79; W. Filipczak, *Rugi poselskie i losy „rozdwójonych” sejmików przedsejmowych w latach 1778-1786*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1997, t. XLIX, z. 1-2, s. 76-78; A. Stroynowski, *Zmiany sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej przed ostatnim „wolnym” sejmem w 1786 r.*, „Acta Universitatis Lodzianensis”. Folia historica 58, 1996, s. 90-94.

¹²⁰ Antoni Strzembosz do króla z 24 VII 1786, BCz 698, s. 941-942.

¹²¹ Antoni Strzembosz do króla z 24 VII 1786, BCz 698, s. 942. Michał Bońkowski był, jako łowczy plocki, posłem na sejm w 1776: VL, t. VIII, s. 528; Stanisław August Poniatowski, *Mémoires du roi...*, t. II, s. 328.

stolnik W. Kosiński, których uważał za osoby sprawdzone i pewne. Bez entuzjazmu podchodził też do kandydatury kasztelanica A. Sierakowskiego. Zdaniem A. Strzembosza był on człowiekiem młodym i bez zasług w województwie¹²². Opinia ta budzi zdziwienie, gdyż A. Sierakowski miał już za sobą funkcje asesorskie i marszałkowską.

Stanisław August, odpowiadając na list kasztelana sierpeckiego w końcu lipca 1786 r., wyjaśniał, że łowczy J. Bońkowski nie znajdował się w rejestrze popieranym przez monarchę posłów. Zapewniał, że nie może on liczyć na wsparcie regalistów w sporach sądowych z A. Strzemboszem. Król wyjaśniał, iż nie ma nic dziwnego w tym, że kasztelan M. Sierakowski wspiera starania swego syna o mandat. Ta sama uwaga dotyczyła również wojewodzica T. Szydłowskiego¹²³. W sprawie kandydatury znanego regalisty, stolnika J. Ośniałowskiego, monarcha wskazywał, że po tylu poselstwach z ziemi dobrzyńskiej¹²⁴, może on w tym roku uzyskać mandat z województwa płockiego. Zapewniał też kasztelana o poparciu dla podkomorzego G. Karwosieckiego¹²⁵.

A. Strzembosz wydawał się być uspokojony odpowiedzią królewską. W liście z 9 sierpnia 1786 r. zapewniał o prawdziwości swoich zarzutów wobec łowczego J. Bońkowskiego. Kasztelan sierpecki zaznaczał też, że nie miał żadnych zastrzeżeń w stosunku do J. Ośniałowskiego. Deklarował życzliwość dla jego kandydatury¹²⁶.

Ostatecznie posłami na sejm 1786 r. zostali: podkomorzy G. Karwosiecki, stolnik i pisarz wojskowy J. Ośniałowski, wojewodzic T. Szydłowski (chorąży nadworny) i kasztelanica A. Sierakowski (podkomorzy nadworny)¹²⁷. W wykazie posłów, sporządzonym w kręgu opozycji, wszystkich uznano za stronników króla¹²⁸. J. Ośnia-

¹²² Antoni Strzembosz do króla z 24 VII 1786, BCz 698, s. 942.

¹²³ Król do Antoniego Strzembosza z 29 VII 1786, BCz 698, s. 943.

¹²⁴ W latach 1776-1784 J. Ośniałowski był 5 razy posłem dobrzyńskim: W. Szczygielski, *Ośniałowski Jan*, [w:] *PSB*, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 617. Por. D. Kwiatkowski, *op. cit.*, s. 31 (pominięte zostało poselstwo na sejm 1782).

¹²⁵ Król do Antoniego Strzembosza z 29 VII 1786, BCz 698, s. 943.

¹²⁶ Antoni Strzembosz do króla z 9 VIII 1786, BCz 698, s. 945.

¹²⁷ Seriarz posłów na sejm 1786, BJ 101, t. IX, s. 1-3; *Seryarz... posłów na sejm warszawski obranych roku 1786...*, Warszawa [1786] (stare druki: BN, sygn. XVIII. 2.2483).

¹²⁸ Wykaz posłów na sejm 1786, AGAD, APP 96, s. 317. Na temat czasu powstania dokumentu, por. W. Filipczak, *Rola spraw wojskowo-skarbowych w walce politycznej na sejmie 1786 roku*, „Acta Universitatis Lodzianensis”. Folia historica 49, 1993, s. 64.

łowski był czołowym przedstawicielem regalistów w debatach nad kontrolą Rady Nieustającej¹²⁹. Wojewodzie T. Szydłowski został określony przez Michała Kobyłeckiego, korespondenta hetmana Seweryna Rzewuskiego, jako „junak” partii dworskiej¹³⁰.

Nie jest mi znana instrukcja poselska województwa płockiego na sejm roku 1786. Na podstawie wcześniejszych zaleceń dla posłów (1780, 1782, 1784) chciałbym scharakteryzować najważniejsze postulaty sejmiku w Raciążu w kwestiach lokalnych i prywatnych¹³¹. Szlachta województwa płockiego domagała się (1780, 1782) rewizji postanowień konstytucji 1775 r. w sprawach podatkowych. Skarżono się, że powiaty płocki, bielski, raciański i płoński są objęte wyższą stawką podymnego niż pozostałe, choć nie różniły się, zdaniem szlachty, co do „gatunku” gleby. Domagano się, by wzorem innych powiatów płacono w nich 5 zł od dymu. Krytykowano organizację sądownictwa ziemi zawkrzeńskiej (1780, 1782). Gród bowiem funkcjonował w Szreńsku, zaś suscepta grodzka w Mławie. W konsekwencji w czasie sądów grodzkich obywatele nie mieli możliwości z niej korzystać. Postulowano, by podczas sądów w Szreńsku regent grodzki zawkrzeński lub susceptant mogli przyjmować transakcje. Na sejmiku 1784 chwalono deklarację podkomorzego G. Karwosieckiego, który podjął się uporządkowania akt granicznych i przygotowania miejsca dla ich właściwego przechowywania. Domagano się, by projekt w tej sprawie został przyjęty przez sejm. Postulowano zmianę trasy poczty publicznej. Miała wieść przez województwo płockie, w kierunku na Raciąż (1782, 1784). Domagano się (1780, 1782) potwierdzenia funduszu księży reformatów w Żurominie (ziemia zawkrzeńska). Związane to było z kolejnym postulatem, by reformaci żuromińscy uzyskali zgodę na kształcenie młodzieży. Interesowano się również losem szkół w odległym Węgrowie, co uzasadniano ich znaczeniem dla szlachty z Podlasia oraz ziem nurskiej i liwskiej (1782). Protekcji udzielono płockim dominikanom (1780) i mławskim misjonarzom

¹²⁹ Mowy na sesjach sejmowych, AGAD, ZP 18, k. 8v-9, 31v; *Journal de la diète...1786*, ZP 127, k. 459; W. Filipczak, *Opozycja antykrólewska wobec systemu rządów Rady Nieustającej na sejmie 1786 roku*, „Acta Universitatis Lodziensis”. Folia historica 38, 1990, s. 11-12.

¹³⁰ Michał Kobyłecki do Seweryna Rzewuskiego z 3 XI 1786, Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Podhoreckie, sygn. II 2/41, nr 306.

¹³¹ Instrukcja poselska z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 244-245v.; Instrukcja poselska z 19 VIII 1782, PGO 24, k. 452-453v.; Instrukcja poselska z 16 VIII 1784, PGO 26, k.215-216.

(1784). Wnoszono instancje za osobami prywatnymi. Rekomendowano (prośby lub zasługi): Zboińskich (1780, 1784), kasztelana M. Sierakowskiego (1784), wojskiego sierpeckiego Zygmunta Lasockiego, wojskiego zawkrzeńskiego T. Żółtowskiego, stolnika płockiego Marcina Żorawskiego (1780) i Franciszka Wendy (1782).

Prawno-proceduralne aspekty działalności sejmików płockich zostały wszechstronnie zbadane przez A. Lityńskiego¹³², co zwalnia mnie z całościowej analizy zagadnienia. Ograniczę się do przedstawienia drobnych uzupełnień i korekt. Podstawą moich rozważań będą uchwały 12 sejmików z lat 1780-1786 i trzy instrukcje poselskie. Wątpliwości może budzić twierdzenie A. Lityńskiego, że „jeśli więc sejmik trwał dłużej aniżeli jeden dzień, to zagajano każdego dnia”¹³³. Z korespondencji wiadomo, że sejmik poselski w sierpniu 1780 r. trwał dwa dni¹³⁴. W laudum nie ma wzmianki ani o dwukrotnym zagajeniu, ani nawet o przedłużeniu obrad¹³⁵. Dokładniej wyjaśnić należy kwestię odbierania przysięgi (na wierne „konnotowanie wotów” i laudum) od marszałka i asesorów. Stanowisko A. Lityńskiego w tej sprawie nie jest jednoznaczne. Raz mowa jest o tym, że „przed zagajającym mieli składać publicznie przysięgę marszałek i asesorowie”¹³⁶. W innym miejscu stwierdzone jest, iż „z reguły marszałek przysięgał przed zagajającym, zaś asesorowie przed marszałkiem”¹³⁷. Ta niekonsekwencja jest wynikiem niejednolitej praktyki w tym zakresie na sejmikach raciańskich. W latach 1780-1782 przysięgę od asesorów odbierał zagajający. W latach 1783-1785 marszałek przysięgał przed zagajającym, a asesorowie przed marszałkiem. Ten brak konsekwencji był zapewne wynikiem sformułowania ustawy *Porządek sejmikowania* z roku 1768, która nie rozstrzygała tej sprawy¹³⁸. Należy też zauważyć, że czasami marszałek i asesorowie nie byli pociągani do składania „juramentu” (sejmiki z 15 lipca 1781 i 27 marca 1786 r.). Sprawa jest interesująca, gdyż na obu zgromadzeniach marszałek podał większą liczbę pretendentów (na sejmiku deputackim z roku 1781 – dwóch, na elekcyjnym z 1786 – pięciu) niż osób, które mia-

¹³² A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 78-107.

¹³³ *Ibidem*, s. 93.

¹³⁴ Antoni Sierakowski do [Adama Cieciszowskiego] z 26 VIII 1780, BCz 689, s. 285.

¹³⁵ Laudum z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 240-241.

¹³⁶ A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 92.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 96.

¹³⁸ VL, t. VII, s. 293.

no wybrać. W obu przypadkach doszło do rezygnacji „nadliczbowego” kandydata¹³⁹. Na podstawie laudum z 27 marca 1786 r. można wnioskować, że najpierw starano się doprowadzić do rezygnacji jednego z kandydatów (nie wiemy, jak długo to trwało), a później, zapewne dla oszczędzenia czasu, rezygnowano z przysięgi (w województwie płockim wylaniano 16 asesorów). Nie zawsze też zagajający odbierał przysięgę deputata, co za obowiązującą praktykę uznał A. Lityński¹⁴⁰. Na sejmiku z 15 lipca 1783 r. deputat wykonał „jurament” przed marszałkiem sejmiku¹⁴¹. Jednak sytuacja była wyjątkowa, gdyż sędzią trybunalskim został M. Sierakowski, który zagał zgromadzenie.

Jeśli chodzi o osoby zagajające sejmik, tylko raz (sejmik posełski w 1780 r.) nie dokonał tego senator, lecz podkomorzy płocki M. Sierakowski. Formuły laudów („My senator...”) sugerują obecność na sejmiku tylko jednego senatora w latach 1781-1785. Należy oczywiście pamiętać o zastrzeżeniach Jerzego Włodarczyka, który uważał tego rodzaju wyrażenia za stereotypowe i nie będące dowodem obecności senatorów¹⁴². Wiadomo, że w sejmiku posełskim w roku 1780 uczestniczyli dwaj senatorowie; obok zagajającego kasztelana raciańskiego F. K. Zboińskiego, był także kasztelan sierpecki F. Rościszewski. W tym wypadku obaj senatorowie zostali wymienieni jako przyjmujący przysięgę¹⁴³. Zapewne na sejmiku z 27 marca 1786 r., obok kasztelana płockiego, obecny był również kasztelan rypiński (urzędnik ziemi dobrzyńskiej) L. Zieliński. Ogółem z dwunastu badanych sejmików dziesięć zagał M. Sierakowski, a dwa F. K. Zboiński.

Szlachta płocka, podobnie jak w innych województwach, dążyła do jednomyślnego podejmowania decyzji¹⁴⁴. Należy zgodzić się z Andrzejem B. Zakrzewskim, że decydowały o tym nie tylko czynniki ideologiczne. Bardzo ważne były też względy praktyczne; w ten sposób unikano przewlekłego głosowania¹⁴⁵. Na zbadanych przeze

¹³⁹ Laudum z 15 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 87-87v.; Laudum z 27 III 1786, PGO 28, k. 58v.

¹⁴⁰ A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 92.

¹⁴¹ Laudum z 15 VII 1783, AGAD, PGO 25, k. 228.

¹⁴² J. Włodarczyk, *Sejmiki łączycie*, Łódź 1973, s. 60.

¹⁴³ Laudum z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 240v.

¹⁴⁴ J. Włodarczyk, *op. cit.*, s. 168-169. Por. J. Siemieński, *Organizacja sejmiku ziemi dobrzyńskiej*, Kraków 1906, s. 52-53.

¹⁴⁵ A. B. Zakrzewski, *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI-XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa 2000, s. 86.

mnie sejmikach raciąskich z lat 1780-1786 zawsze jednogłośnie wybierano marszałka, asesorów i uchwalano instrukcję. Dwukrotnie doszło w tym okresie do głosowania (na sejmikach deputackim i przedsejmowym w 1780 r.). Trudno powiedzieć, czy w tym drugim przypadku miało to związek z rywalizacją Sierakowskich i Zielińskich. Omówione wcześniej starania J. Szczyta o poselstwo wskazują, że nie musiało tak być. Dzięki oblatowanym 17 lipca 1780 r. w grodzie płockim „wotom” na deputatów wiemy, jak wyglądała procedura głosowania w sytuacji, gdy trzeba było wyłonić jedną osobę. Na karcie pod nazwiskami kandydatów wpisywane były tą samą ręką nazwiska głosujących¹⁴⁶. Nie ma pewności, czy podobna procedura obowiązywała na sejmiku przedsejmowym w roku 1780. W tym wypadku szlachta miała obsadzić dwa wolne mandaty (z czterech, dwóch posłów wybrano jednogłośnie), przy trzech ubiegających się o nie kandydatach¹⁴⁷. Nie wiadomo, czy wyborcy dysponowali jednym czy dwoma głosami. Na trzech sejmikach do głosowania nie doszło, choć marszałek zgłosił większą liczbę pretendentów, niż było miejsc do obsadzenia. Tak było na sejmiku deputackim z 15 lipca 1781 r. (2 kandydatów – 1 miejsce), poselskim z 19 sierpnia 1782 r. (5 kandydatów – 4 miejsca), i elekcyjnym z 27 marca 1786 r. (5 kandydatów – 4 miejsca). W każdym z tych przypadków jeden z pretendentów zrezygnował z ubiegania się o funkcję¹⁴⁸. Na pozostałych siedmiu sejmikach (1 poselski, 3 deputackie, 3 elekcyjne) liczba kandydatów zgłoszonych przez marszałka pozwalała na ich zgodny wybór bez dodatkowych zabiegów – dotyczyło to ponad 58% wszystkich zgromadzeń.

Zwraca uwagę fakt, że w interesującym mnie okresie brak informacji, by odbył się w Raciążu sejmik gospodarski. Zgromadzenia te zbierały się, zgodnie z prawem, w dzień po sejmiku deputackim (16 lipca), a czasami już 15 lipca¹⁴⁹. W znanych mi laudach z lat 1780-1786 brak na ten temat wzmianki, choć 16 lipca 1781 r. zebrał się sejmik elekcyjny¹⁵⁰. Szczególnie zastanawia to, że w 1785 r.

¹⁴⁶ Głosy na kandydatów na deputatów z 15 VII 1780, AGAD, PGO 22, k. 311-314.

¹⁴⁷ Laudum z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 240v-241.

¹⁴⁸ Laudum z 15 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 87; Laudum z 19 VIII 1782, PGO 24, k. 395v.; Laudum z 27 III 1786, PGO 28, k. 58v.

¹⁴⁹ J. Siemieński, *op. cit.*, s. 45-46. Por. A. Pawiński, *Rządy sejmikowe w Polsce 1572-1795 na tle stosunków województw kujawskich*, oprac. H. Olszewski, Warszawa 1978, s. 73.

¹⁵⁰ Por. A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 81.

takie sprawy, jak zajęcie stanowiska wobec projektu rekrutacyjnego i wysłanie delegacji do prymasa załatwiono na zgromadzeniu deputackim¹⁵¹. Rzecz charakterystyczna, że również w roku 1787 odłożono na inny termin obrady gospodarskie, powołując się na brak pilnych spraw do załatwienia. Jednocześnie, w ramach uchwały sejmiku deputackiego, zajęto się sprawą skarg na pisarza grodzkiego płockiego J. Zielińskiego¹⁵². Jak wyjaśnić niechęć do wykorzystywania formuły zgromadzeń gospodarskich? Nie wystarczy stwierdzenie, że wynikało to z zaniku podatkowych kompetencji sejmików, spowodowanego uchwalonymi w latach 1766-1768 ustawami¹⁵³. Należy zauważyć, że sejmiki gospodarskie odbywały się w Raciażu jeszcze w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XVIII w. Zebrały się one przynajmniej 3 razy (18 września 1775, 16 lipca 1777, 16 lipca 1778)¹⁵⁴. Być może, rezygnując z nich regalistyczni przywódcy województwa próbowali powstrzymać, dość konserwatywną w kwestiach ekonomiczno-społecznych, szlachtę płocką od podejmowania oddolnych inicjatyw. W instrukcji poselskiej z roku 1780 województwo płockie postulowało regulację kwestii płac dla pracowników najemnych przez sejm, choć w 1777 r. sejmik usiłował problem rozwiązać własną uchwałą¹⁵⁵. Nie próbowano tego zrobić ponownie na poziomie lokalnym, tak jak zdarzało się to na innych obszarach (województwa wielkopolskie, ziemia różańska)¹⁵⁶. Prawdopodobne jest, że w pomijaniu zgromadzeń gospodarskich chodziło przede wszystkim o względy praktyczne. Załatwienie wszyst-

¹⁵¹ Laudum z 15 VII 1785, AGAD, PGO 27, k. 225v-226.

¹⁵² Laudum sejmiku w Raciażu z 15 VII 1787, AGAD, PGO 28, k. 616-617v.

¹⁵³ A. B. Zakrzewski, *op. cit.*, s. 210-211; M. Zwierzykowski, *Komisja Skarbowa Poznańska. Z dziejów sejmikowej administracji i sądownictwa skarbowego w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*, Poznań 2003, s. 247.

¹⁵⁴ Laudum z 18 IX 1775, AGAD, PGO 19, k. 490-491v.; Laudum z 16 VII 1777, PGO 20, k. 250-251; Andrzej Młodziejowski do Jacka Ogrodzkiego z 23 VII 1778, BCz 672, s. 865; A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 81.

¹⁵⁵ Instrukcja poselska z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 244v. Por. Laudum z 16 VII 1777, PGO 20, k. 250v-251.

¹⁵⁶ Lauda sejmiku w Różanie z 22 VIII 1780 i 17 VIII 1784, PGO 20, k. 250v-251; Laudum sejmiku w Środzie z 22 VIII 1780 i uchwała komisji wyznaczonej na sejmiku gospodarskim z 15 VIII 1781, APPoz., GPR 1160, k. 32-32v, 579-582v.; J. A. Gierowski, *Ludzie luźni na Mazowszu w świetle uchwał sejmikowych*, „Przegląd Historyczny” 1949, t. XL, s. 185-187; J. Deresiewicz, *Komisja Dobrego Porządku dla wsi wielkopolskiej. Taryfa płac dla czeladzi wiejskiej z 1781 roku*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1955, t. I, z. 1, s. 288-308.

kich spraw na jednym zgromadzeniu pozwalało oszczędzić czas oraz ograniczyć wydatki.

Na sejmikach deputackich w 1781 i 1783 r. zostały złożone relacje z sejmu. W świetle uchwał dotyczyły one zarówno przebiegu zgromadzeń i uchwalonych konstytucji, jak i aktywności posłów płockich. Na pierwszym sejmiku (1781) zyskali oni pozytywną ocenę zgromadzonych, na drugim (1783) jego uczestnicy solidaryzowali się z przedstawioną przez posłów oceną przebiegu sejmu¹⁵⁷. Nie mam wiadomości o złożeniu relacji z sejmów roku 1784 i 1786.

Dla lat 1781-1786 znane są mi informacje o pięciu sejmikach elekcyjnych (trzy dotyczyły urzędów sądowych płockich, dwa zawkrzeńskich), choć w jednym przypadku nie dotarłem do uchwały sejmikowej. Sejmiki elekcyjne wybierające kandydatów na urzędy sądowe ziemi zawkrzeńskiej były zgromadzeniami całego województwa i odbywały się w Raciążu jako miejscu zwyczajnym („in loco electionum solito”)¹⁵⁸.

Tabela 1

Marszałkowie koła rycerskiego na sejmikach województwa płockiego 1780-1786

Marszałek sejmiku	Data sejmiku	Rodzaj sejmiku
Józef Rokitnicki, kasztelan rypiński	15 VII 1780	deputacki
Bartłomiej Zboiński, cześnikowicz dobrzyński	21 VIII 1780	poselski
Pankracy Karniewski, stolnik sierpecki	15 VII 1781	deputacki
Jan Gumowski, podsędek płocki, sędzia ziemski płocki	16 VII 1781 27 III 1786	elekcyjny elekcyjny
Antoni Sierakowski, kasztelan płocki	9 VIII 1781	elekcyjny
Bartłomiej Mazowiecki, wojski zawkrzeński	6 IX 1781	elekcyjny
Szymon Żorawski, podstoli sierpecki	15 VII 1782	deputacki
Stanisław Mogilnicki, oboźnic koronny	19 VIII 1782	poselski
Piotr Lasocki, chorąży zawkrzeński	15 VII 1783	deputacki
Ludwik Zieliński, łowczy płocki	16 VIII 1784	poselski
Piotr Bońkowski, chorąży raciański	15 VII 1785	deputacki

Źródło: lauda sejmikowe.

¹⁵⁷ Laudum z 15 VII 1781, AGAD, PGO 23, k. 87v.; Laudum z 15 VII 1783, PGO 25, k. 228v.

¹⁵⁸ Uniwersał Teodora Szydłowskiego z 18 XI 1785, GAD, PGO 27, k. 387v.; Laudum z 27 III 1786, AGAD, PGO 28, k. 58.

Udało mi się ustalić 11 marszałków sejmików w Raciażu z lat 1780-1786 (zob. tab. nr 1). Jeśli chodzi o znane mi sejmiki płockie, tylko jedna osoba w latach 1780-1786 pełniła tę funkcję dwukrotnie. Był to Jan Gumowski, podsędek (od 1776 r.), a następnie sędzia ziemski płocki (od roku 1781). Był wpływowym uczestnikiem lokalnego życia politycznego, aktywnym także w okresie Sejmu Wielkiego¹⁵⁹. Najwyższym urzędnikiem ziemskim pełniącym funkcję marszałka był chorąży zawkrzeński Piotr Lasocki. Także w tym wypadku mamy do czynienia ze znanym aktywistą wojewódzkim. Przed interesującym mnie okresem P. Lasocki kierował obradami koła rycerskiego już kilka razy (16 października 1775, 6 lipca 1777 i 15 lipca 1779)¹⁶⁰. Będąc stronnikiem Sierakowskich, odegrał znaczną rolę w rywalizacji sejmikowej w 1778 r. W lutym 1792 r., jako chorąży płocki, zagajał sejmik w Mławie¹⁶¹. Największą karierę zrobił L. Zieliński. Również on miał wcześniejsze doświadczenie jako marszałek koła rycerskiego. Kierował sejmikami z 3 stycznia 1776 oraz 15 lipca 1778 r. (rozdwojonym)¹⁶². W roku 1786 awansował na urząd kasztelana rypińskiego. Na Sejmie Wielkim, jak wynika z badań W. Szczygielskiego, był jednym z przywódców partii prokonstytucyjnej w województwie płockim (rywalizując o wpływy z kasztelanem F. K. Zboińskim)¹⁶³. Najniższym urzędnikiem w tym gronie był wojski zawkrzeński Bartłomiej Mazowiecki. Już jako sędzia ziemski zawkrzeński, uczestniczył on („trzymał pióro”) w pracach, powołanej w listopadzie 1786 r., płockiej Komisji Dobrego Porządku. W roku 1788 został wybrany posłem na sejm¹⁶⁴. Na jedenastu marszałków, pięciu (ponad 45%), w momencie sprawowania funkcji nie miało urzędu ziemskiego. Byli to: kasztelan rypiński Józef Rokitnicki, cześnikowicz dobrzyński Bartłomiej Zboiński, kasztelan płocki Antoni Sierakowski, oboźnic koronny Stanisław Mógilnicki i chorążyc raciański Piotr Bońkowski. Dla synów senatorskich kierowanie sejmikiem stanowiło zwykle wstęp do kariery

¹⁵⁹ W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe...*, s. 105, 109.

¹⁶⁰ Laudum z 16 X 1775, AGAD, PGO 19, k. 501-501v.; Laudum z 16 VII 1777, PGO 20, k. 250; Laudum z 15 VII 1779, PAU 953, k. 1855.

¹⁶¹ W. Filipczak, *Sejm 1778 roku*, s. 67; W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe*, s. 110.

¹⁶² Laudum z 3 I 1776, AGAD, PGO 19, k. 492; Laudum sejmiku z 15 VII 1778, PGO 21, k. 99-100. (zgromadzenie kierowane przez Zielińskich i Bromirskich).

¹⁶³ W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe...*, s. 104-107.

¹⁶⁴ G. Bałtruszajtys, *Z badań nad Komisjami Boni Ordinis. Płocka Komisja Dobrego Porządku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1975, t. XXVII, z. 2, s. 222-224; J. Michalski, *Sejmiki poselskie 1788 r. ...*, s. 350.

parlamentarnej. J. Rokitnicki otrzymał mandat na sejm w 1782 r. Ponownie został marszałkiem sejmiku w Raciążu w lutym 1792 r., tym razem jako cześnik płocki¹⁶⁵. A. Sierakowski uzyskał mandat w roku 1786. Jedyne S. Mogilnicki posłował już wcześniej (w 1780 r.). Ciekawą postacią był P. Bońkowski, który w latach 1780-1786 aż 8 razy pełnił funkcję asesora, co było rekordem województwa. Został także asesorem na sejmiku 27 marca 1786, a więc jako były marszałek¹⁶⁶. Praktykę taką w Raciążu stosowano dość często. Kilku marszałków koła rycerskiego na poprzednim sejmiku pełniło funkcję asesora. Tak było w przypadku P. Karniewskiego, A. Sierakowskiego i P. Bońkowskiego.

Tabela 2

Osoby, które w latach 1780-1786 minimum 4 razy
pełniły funkcje asesora na sejmiku

Osoba	Najwyższy urząd lub tytuł	Daty sejmików
Piotr Bońkowski	chorążyc raciański	15 VII 1780, 21 VIII 1780, 15 VII 1781, 9 VIII 1781, 15 VII 1782, 15 VII 1783, 16 VIII 1784, 27 III 1786
Jan Rościszewski	podczaszy raciański	21 VIII 1780, 16 VII 1781, 6 IX 1781, 15 VII 1782, 15 VII 1783
Michał Miłobędzki	komornik ziemski płocki	15 VII 1780, 21 VIII 1780, 16 VII 1781, 9 VIII 1781
Antoni Bońkowski	burgrabia grodzki płocki	15 VII 1781, 16 VII 1781, 15 VII 1782, 15 VII 1783
Jan Kocięcki	susceptant ziemski płocki	21 VIII 1780, 9 VIII 1781, 6 IX 1781, 15 VII 1782
Stanisław Rudowski	komornik ziemski płocki	15 VII 1780, 6 IX 1781, 16 VIII 1784, 27 III 1786
Stanisław Sękowski	podśędkowicz płocki	15 VII 1782, 19 VIII 1782, 15 VII 1783, 15 VII 1785

Źródło: lauda sejmikowe

¹⁶⁵ W. Szczygielski, *Referendum trzeciomajowe...*, s. 107.

¹⁶⁶ Laudum z 27 III 1786, AGAD, PGO 28, k. 58.

Tabela 3

Posłowie województwa płockiego na sejm w latach 1780-1786

Data sejmiku	Posłowie na sejm wybrani na sejmiku w Raciążu
21 VIII 1780	Maksymilian Sierakowski, podkomorzy płocki; Onufry Bromirski, starosta płocki; Stanisław Mogilnicki, oboźnic koronny; Jan Żorawski, regent ziemski i grodzki wyszogrodzki
19 VIII 1782	Gabriel Karwosiecki, podkomorzy płocki; Wojciech Kosiński, stolnik zawkrzeński; Józef Rokitnicki, wojski raciąski; Józef Szczyt, szambelan
16 VIII 1784	Gabriel Karwosiecki, podkomorzy płocki; Wojciech Kosiński, stolnik zawkrzeński; Kazimierz Rokitnicki, szambelan; Ignacy Bachmiński, pułkownik
21 VIII 1786	Gabriel Karwosiecki, podkomorzy płocki; Antoni Sierakowski, podkomorzy nadworny; Jan Ośniałowski, stolnik dobrzyński i pisarz wojskowy; Teodor Szydłowski, chorąży nadworny

Źródło: lauda sejmikowe; Seriarz posłów na sejm 1786, Biblioteka Jagiellońska 101, t. IX, s. 1.

Funkcje asesorów, bardzo liczne w tym województwie (wybierano ich zawsze 16, dwu z każdego powiatu), miały znaczenie dla karier parlamentarnych. Były osoby, które pełniły je wielokrotnie (zob. tab. nr 2).

W dużej części asesorami byli niżsi urzędnicy sądowi. Zdarzali się tu także urzędnicy ziemscy, częściej ich synowie oraz osoby nieutytułowane. Najwyższym urzędnikiem w tym gronie był stolnik sierpecki Pankracy Karniewski (21 sierpnia 1780). Już na następnym sejmiku został on wybrany na marszałka koła rycerskiego¹⁶⁷. Dla wielu osób funkcja asesora była etapem, zwłaszcza w drodze do funkcji marszałka lub kandydata do urzędu sądowego. Podczas raciąski J. Rościszewski został w roku 1788 wybrany posłem na sejm¹⁶⁸. Należy zauważyć, że choć podpisanie i oblatę laudum

¹⁶⁷ Laudum z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 240; Laudum z 15 VII 1781, PGO 23, k. 87.

¹⁶⁸ Laudum sejmiku w Raciążu z 18 VIII 1788, AGAD, PGO 29, k. 560-560v.; J. Michalski, *Sejmiki poselskie 1788 r. ...*, s. 350.

zlecano nie tylko marszałkowi, lecz także asesorom, nie zawsze wszyscy wypełniali ten obowiązek (21 sierpnia 1780)¹⁶⁹. Uchwałę sejmiku deputackiego z 1785 r. sygnował także M. Sierakowski, który zagał obrady¹⁷⁰.

Na sejmikach przedsejmowych czterokrotnie wybierano posłów na sejm – do obsadzenia było 16 mandatów. Otrzymało je 13 osób (zob. tab. nr 3).

Trzy razy posłem był podkomorzy G. Karwosiecki, dwa razy stolnik zawkrzeński W. Kosiński. M. Sierakowski (od 1781 r. senator) dwukrotnie uzyskiwał w Raciażu funkcje poselskie przed rokiem 1780 (w 1776 i 1778)¹⁷¹. Jeszcze większy staż parlamentarny (ale poza województwem płockim) miał J. Ośniałowski, który w latach 1764-1784 posłował 6 razy¹⁷². W 9 przypadkach mandaty poselskie otrzymywali urzędnicy ziemscy (ponad 56%). J. Ośniałowski miał urząd ziemi dobrzyńskiej. J. Żorawski był urzędnikiem grodzkim województwa mazowieckiego, A. Sierakowski i T. Szydłowski posiadali godności nadworne. Dwa razy mandaty poselskie otrzymali szambelanowie, raz pułkownik i jednocześnie starosta niegrodowy. Jedynie na urząd ojca mógł się powołać w tytułaturze S. Mogilnicki.

Sejmiki województwa płockiego w latach 1780-1784 konsekwentnie zobowiązywały swoich posłów, aby starali się wypełnić, „wedle możności”, zlecenia (*desideria*) zawarte w instrukcji¹⁷³. Instrukcje poselskie w tym czasie były stosunkowo krótkie. Zaznaczała się przy tym tendencja spadkowa – od 16 punktów w roku 1780 do 10 w 1784 r.

Charakteryzując układ sił politycznych na sejmikach województwa płockiego należy zgodzić się z poglądem (J. Michalski, A. Lityński), że województwo płockie było obszarem o ugruntowanych wpływach regalistycznych. Istniała jednak, wynikająca zapewne z ambicji do lokalnego przodownictwa, rywalizacja między Sierakowskimi i Zielińskimi¹⁷⁴. Po konflikcie, który zaowocował „rozdwojeniem” sejmiku deputackiego w 1778 r., przewagę uzyska-

¹⁶⁹ Laudum z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 241.

¹⁷⁰ Laudum z 15 VII 1785, AGAD, PGO 27, k. 226 (odpis: PAU 953, k. 1920).

¹⁷¹ E. Danowska, *Sierakowski Maksymilian Bruno...*, s. 285.

¹⁷² W. Szczygielski, *Ośniałowski Jan...*, s. 616-617.

¹⁷³ Laudum z 21 VIII 1780, AGAD, PGO 22, k. 241; Laudum z 19 VIII 1782, AGAD, PGO 24, k. 395v.; Laudum z 16 VIII 1784, AGAD, PGO 26, k. 241.

¹⁷⁴ J. Michalski, *Sejmiki poselskie 1788 r. ...*, s. 349; A. Lityński, *Sejmiki województwa płockiego...*, s. 93.

ła fakcja Sierakowskich¹⁷⁵. Była ona blisko związana z królewskim bratem i „protektorem” województwa M. Poniatowskim. W pierwszej połowie lat osiemdziesiątych XVIII w. nie słyhać, by na sejmikach raciańskich dochodziło do poważniejszych incydentów, choć na zgromadzeniu deputackim w roku 1780 fakcyjna rywalizacja zakończyła się głosowaniem. Nie zakłóciła poważniej przebiegu obrad akcja Zielińskich na sejmiku przedsejmowym w sierpniu 1780 r. Postacią numer jeden w życiu politycznym województwa był podkomorzy, a następnie (od 1781) kasztelan płocki, M. Sierakowski¹⁷⁶. O jedność województwa starał się usilnie biskup płocki. W lipcu 1781 r. M. Poniatowski zabiegał u L. Zielińskiego o zgodę z Bońkowskimi, skonfliktowanymi z rodziną ówczesnego miecznika sierpeckiego¹⁷⁷. W roku 1784 biskup płocki powstrzymał Zielińskich od forsowania własnego kandydata na poselstwo. Ponowne zaostrzenie się fakcyjnej rywalizacji widać w drugiej połowie lat osiemdziesiątych. Wyrazem narastania konfliktu były decyzje sejmiku deputackiego z 15 lipca 1787 r. Zgromadzeniu, zagajonemu przez kasztelana M. Sierakowskiego, marszałkował podczaszy zawkrzeński Franciszek Bońkowski (deputatem został komornik zawkrzeński Stanisław Bromirski)¹⁷⁸. Szlachta podjęła uchwały godzące w dotychczasowego pisarza grodzkiego płockiego Józefa Zielińskiego. Zaskarżył on do Trybunału Koronnego decyzję o nowej obsadzie urzędów grodzkich po śmierci podstarościego. Z laudum wynika, że wcześniejsza działalność grodu płockiego była przedmiotem krytyki szlachty. J. Zielińskiemu zarzucono brak posesji w ziemi, bezprawia (np. zniekształcanie sentencji wyroków) i niedopełnianie obowiązków. Sejmik skrytykował także stolnika i podstarościego zawkrzeńskiego W. Kosińskiego, którego oskarżono o bezprawne używanie wojska do ochrony swojej stancji¹⁷⁹. Próba doprowadzenia do ugody, podjęta pod patronatem prymasa M. Poniatowskiego (październik 1787-luty 1788), przyniosła tylko chwilowy kompromis¹⁸⁰. W roku 1788 doszło do zajęć na sejmiku deputackim. W tym samym roku, na rozdwojonym sejmiku poselskim, W. Kosiński był marszałkiem zgromadzenia stronników Zielińskich.

¹⁷⁵ W. Filipczak, *Sejm 1778 roku...*, s. 66-67.

¹⁷⁶ Por. E. Danowska, *Sierakowski Maksymilian Bruno...*, s. 285.

¹⁷⁷ Michał Poniatowski do Ludwika Zielińskiego z 29 VII 1781 (brulion listu), AGAD, AGMP 121, k. 3. Por. W. Smoleński, *op. cit.*, s. 119.

¹⁷⁸ Laudum z 15 VII 1787, AGAD, PGO 28, k. 615-615v.

¹⁷⁹ Laudum z 15 VII 1787, AGAD, PGO 28, k. 616-617v.

¹⁸⁰ Kompromis z 20 II 1788, AGAD, PGO 29, k. 275-278.

Z badań J. Michalskiego wynika, że kontrowersje co do składu reprezentacji poselskiej dotyczyły osób cześnika zawkrzeńskiego J. Bońkowskiego i sekretarza królewskiego Floriana Dembowskiego. J. Bońkowski został wybrany posłem tylko przez stronników Sierakowskich¹⁸¹. Przypomnę, że jeszcze na sejmiku deputackim w roku 1777 doszło do krwawych porachunków między Bońkowskimi a J. Zielińskim¹⁸². Opozycja magnacka, choć miała kontakty w województwie płockim (uwagi A. Strzembosza o Bońkowskich), nie uzyskiwała w całym okresie Rady Nieustającej znaczących wpływów na sejmiku raciańskim. Nie wykorzystwała możliwości, jakie dawała fakcyjna rywalizacja.

Brak antykrólewskiej opozycji nie oznaczał jednak, że miejscowe życie parlamentarne było spokojne. Niezamożna szlachta płocka bardzo licznie przybywała na sejmiki. Walka o wpływy wewnątrz obozu prokrólewskiego powodowała, że czasami obrady były bardzo burzliwe. Przykładem mogą być sejmik deputacki w roku 1777 oraz rozdwojone sejmiki z 1778 i 1788 r. Badany przeze mnie okres 1780-1786 cechował się pewnym złagodzeniem rywalizacji. Jednak i wówczas czasami (dwa sejmiki w roku 1780) nie udawało się wypracować kompromisu i konieczne było rozstrzygnięcie za pomocą głosowania. Wciąż preferowaną metodą podejmowania decyzji była powszechna zgoda. Jeśli jednak jej nie osiągnięto, użycie zasady większości głosów traktowano jako rzecz naturalną. Podobnie było również w innych okręgach sejmikowych¹⁸³.

¹⁸¹ J. Michalski, *Sejmiki poselskie 1788 r. ...*, s. 349-350. Por. też Florian Dembowski do króla z 18 VIII 1788, BCz 732, s. 270-271.

¹⁸² W. Smoleński, *op. cit.*, s. 119.

¹⁸³ W. Kriegseisen, *Sejmiki Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 1991, s. 263. Por. A. Lityński, *Sejmiki ziemskie 1764-1793. Dzieje reformy*, Katowice 1988, s. 64-65.

WITOLD FILIPCZAK

Sejmiks of the Płock Voivodeship 1780-1786

The article discusses the sejmiks of Płock Voivodeship, which assembled in Raciąż between 1780 and 1786. It depicts preparations for the particular sejmiks as well as their course and results. The author shows the nuances of political and personal influences. Płock Voivodeship was dominated by the royalist party, supervised by the brother of King Stanislaw August, Michał Poniatowski, the bishop of Płock (the Archbishop of Gniezno since 1784). The voivodeship of Płock was the scene of rivalry between the Sierakowski family (the most important person being Maksymilian, podkomorzy, who later became the Castellan of Płock), the Bohkowski family, and their opponents, i.e. the Zielinski family. The latter were led by Ludwik, łowczy of Płock, who eventually became the Castellan of Rypin. The author analyses the important injunctions included in the instructions for the Sejm deputies from Płock. He also focuses on the organisation and procedures of the sejmiks in Raciąż. Finally, he discusses the parliamentary elites of Płock, i.e. the persons who started the proceedings, marshals, assessors, the sejm deputies, the judges of Crown Tribunal and candidates for local judges elected by the szlachta.

Translated by
DOROTA FILIPCZAK